

1882.382

ΙΕΡΑ

# ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΟΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΙΣ ΣΧΟΛΕΙΟΙΣ ΦΟΙΤΩΝΤΩΝ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

Υπό

ΕΥΑΓ. ΚΟΦΙΝΙΩΤΟΥ

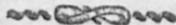
Καθηγητού

Εγκρίσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ  
ευστάσει τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας.

---

Ἔκδοσις δευτέρα  
ἐπνευμένη καὶ βελτιωρ.

---



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Ο ΠΑΛΑΜΗΔΗΣ

28. Ὀδὸς Ἁγ. Μάρκου 28.

1882.

Ἄριθ. Πρωτ. 7740.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 22 Αὐγούστου 1881.

**ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

**Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ  
τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.**

*Πρὸς τοὺς δημοδιδασκάλους.*

Τὴν παρὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Εὐαγγέλου Κοφινιώτου φιλοπονηθεῖσαν καὶ ἐγκρίσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐκδοθεῖσαν Ἱερὰν Κατήχησιν πρὸς χρῆσιν τῶν παιδῶν ἐγκρίνομεν, νὰ εἰσαγάγητε ὡς διδακτικὸν βιβλίον ἐν τοῖς καθ' ὑμᾶς σχολείοις μέχρι οὗ τὰ περὶ διδακτικῶν βιβλίων ὀριστικῶς διὰ νόμου κανονισθῶσι.

Ὁ ὑπουργὸς

**Α. Κουμουνοδούρος.**

(Τ. Σ.)

Ὁ διεκπεραιωτὴς

**Στέφ. Μ. Παρίσης.**

## ΠΡΟΛΟΓΟΣ.



Αἱ ἀνά χειρας τῶν παιδῶν κατηχήσεις τὸ μὲν εἶναι ἐλλιπέσταται, διότι οὐδὲ τὸν σκελετὸν τῶν διδασκαλιῶν τῆς θρησκείας περιέχουσι· τὸ δὲ δυσληπτόταται κατὰ τε τὴν λέξιν καὶ τὰς ἐννοίας, διότι περιέχουσι διδασκαλίαν μεταφυσικὴν καὶ πολῶ ἀνωτέραν τῆς τε ἡλικίας καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν. Ἀμφότερα δὲ φέρουσι βλάβην καὶ πρόξενον κακοῦ γίνονται, καὶ τὸ μὲν πρῶτον, διότι ἀπερχόμενος ὁ παῖς τοῦ σχολείου δὲν ἀποκομίζει τὰ δόγματα τῆς πίστεώς του καὶ τὰς λοιπὰς ἀληθείας τῆς θρησκείας του, τὰς ἀφορώσας εἰς βελτίωσιν καὶ σωτηρίαν του, καὶ δὴ δὲν στηρίζεται προσηκόντως εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἣτις εἶναι ἡ πυξίς τοῦ ἐν Χριστῷ βίου· τὸ δὲ δεύτερον, διότι καθιστᾷ τούτον ψιττακόν, ἅτε μανθάνοντα τὰ δι' αὐτὸν ἀκατάληπτα διὰ λέξεων μεγάλην ἐννοίαν περιεχουσῶν, καὶ προσέτι κουράζει τὸ πνεῦμα καὶ τὸν νοῦν αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἐπέρχεται ὁ μέγιστος τῶν θανάτων, ὁ τοῦ πνεύματος. Ἐπελαβόμεν δὲ τῆς συντάξεως τῆς ἀνά χειρας κατηχήσεως, φρονῶν, ὅτι θὰ ἐπετύγχανον καὶ θὰ ἠδύναμην νὰ συνδέσω τὸ ἀνελλιπὲς μετὰ τοῦ εὐλήπτου, καὶ οὕτω τὸ τόσον μικρὸν ἐκ πρώτης ὄψεως τοῦτο ἔργον θὰ συντελέσῃ κατὰ τὸ ἐνὸν εἰς ἐμπέδωσιν τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις τῶν παιδῶν καὶ πρὸς μελέτην ἰδίαν καὶ τῶν ὀρθοδόξων ἐκείνων χριστιανῶν, οἵτινες, ἄκρω δακτύλῳ γευσάμενοι

γραμμάτων, ἐφίενται, ὅπως τὰ τῆς θρησκείας αὐ-  
τῶν καὶ τῆς ἀμωμήτου πίστεως καλῶς πως γινώ-  
σκωσιν.

Ἐν τῷ σμικρῷ τούτῳ ἔργῳ, ἀλλὰ χρησιμωτά-  
τῳ, κατὰ τρόπον θετικὸν καὶ διδακτικὸν περιέλα-  
βον τὰ δόγματα τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας,  
πάντα σχεδόν· ἔχων δὲ τοῦτο ἀνά χειρας ὁ χρι-  
στιανὸς καὶ ἐνασχολούμενος εἰς μελέτην καὶ τή-  
ρησιν τῶν γεγραμμένων μεγάλως θὰ ὠφεληθῆ καὶ  
δυσκόλως θὰ ἀποπλανᾶται ἐκ τῶν λύκων, τῶν  
κατακλυζόντων τὴν ἡμετέραν Πατρίδα.

Ἐν τῇ συντάξει τῆς ἀνά χειρας κατηχήσεως  
ἔλαβον ὑπ' ὄψει κυρίως τὴν ἀρτίως ἐκδοθεῖσαν  
ὀρθόδοξον κατήχησιν τοῦ Ἀρχιμανδρίτου  
Δαμασκηνοῦ Χριστοπούλου, γραμματέως  
τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, διὰ τὸ δογματικὸν μέρος  
καὶ τὴν ἀσφαλῆ ὁδὸν περὶ τὴν ἀφήγησιν τῶν τῆς  
πίστεως, ἀνέδραμον ὅμως καὶ εἰς αὐτὰς τὰς πηγὰς  
καὶ διερρύθμισα τὴν ὕλην προσφόρως πρὸς τὸν  
σκοπὸν, δι' ὃν συνετάχθη τὸ βιβλίον.

Εὐτυχῆς θὰ ᾔμαι, ἐὰν τὸ μικρὸν βιβλίον μου  
τοῦτο φέρῃ τὸν ποθοῦμενον καρπὸν καὶ φανῆ χρή-  
σιμον καὶ ὠφέλιμον εἰς τὴν νεότητα καὶ τὸ Χρι-  
στεπώνυμον πλήρωμα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Ὀκτωβρίου 1881.

ΕΥΑΓΓ. Κ. ΚΟΦΙΝΙΩΤΗΣ.

# ΙΕΡΑ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

## ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΗ.

§ 1. Ἡ ἱερά κατήχησις μᾶς διδάσκει ἐν συντόμῳ τὴν πίστιν τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. (\*)

§ 2. Ὁ ἄνθρωπος πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ ὀφείλει νὰ ἔχη πρὸς τὸν οὐράνιον ἡμῶν Θεὸν πίστην. Ἐν δὲ τῇ πίστει συμπεριλαμβάνεται προσέτι ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐλπίς. Ἡ ἀπόκτησις τῆς πίστεως ἄνευ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλπίδος εἶναι ἀδύνατος.

§ 3. Ἡ ἱερά κατήχησις διαιρεῖται εἰς τρία μέρη·

Α') Τὸ **δογματικόν**, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ τῶν δογμάτων τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο τμήματα.

α) τὸ περὶ πίστεως καὶ ἰδίως περὶ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως.

β) τὸ ἱεροτελεστικόν ἢ περὶ μυστηρίων.

Β') Τὸ **ἠθικόν**, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ

---

(\*) Μετὰ τοὺς Ἀποστόλους πρῶτοι κατηχηταὶ ἦσαν αὐτοὶ οἱ ἐπίσκοποι, ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι, ἀλλὰ κάτοχοι μεγάλης παιδείας καὶ σοφώτατοι. Συνέστησαν δὲ καὶ κατηχητικαὶ σχολαὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Ἀντιοχείᾳ, Καισαρείᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Πάντοτε δὲ πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἐγένετο ἡ κατήχησις (Πράξ. 6'. 14—41, ἡ. 12, 35—38), ἐπὶ δὲ τῶν Ἀποστόλων συγχρόνως ἐγένετο ἡ κατήχησις καὶ τὸ βάπτισμα (Πράξ. ἡ. 35.38. ἰ. 34—48 καὶ ἄλ.), ὕστερον παρεξέταθη δύο ἢ τρία ἔτη, ἐγένετο πολλάκις καὶ συντομώτερον διὰ θάνατον ἢ ἄλλον σπουδαῖον λόγον. Ὅτε δὲ κατὰ τὸν 5 ἢ 6 αἰῶνα ὁ νηπιοβαπτισμὸς ἐγένετο κοινός, εἰσήχθη καὶ ὁ ἀνάδοχος, ἡ δὲ κατήχησις ἐγένετο μετὰ τὴν ἐνηλικιότητά των.

των καλών έργων και υποδιαιρείται εις δύο τμήματα.

α) τὸ περὶ ἀγάπης, ἤτοι περὶ τῶν δέκα ἐντολῶν.

β) τὸ περὶ μακαρισμῶν.

Γ') Τὸ περὶ ἐλπίδος, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ προσευχῆς και ἰδίᾳ περὶ τῆς Ἐκκλησιακῆς προσευχῆς.

---

## ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

### ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ

---

#### ΤΜΗΜΑ Α΄.

##### ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

§ 4. Πίστις ἐν γένει εἶναι ἡ σταθερὰ και ἀκλόνητος πεποίθησις περὶ τινος πράγματος· και μερικώτερον ἡ ἐγκάρδιος ἀποδοχὴ τῶν δογμάτων και ἀληθειῶν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. (1)

Ἡ ὀρθόδοξος ἀνατολικὴ Ἐκκλησία θάσιν τῆς διδασκαλίας αὐτῆς ἔχει τὴν ἀγίαν Γραφὴν και τὴν ἱερὰν παράδοσιν.

Ἡ περὶ τῆς πίστεως διδασκαλία περιλαμβάνεται εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως.

Περὶ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως.

§ 5. Τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, κοινῶς τὸ πιστεύω λεγόμενον, περιέχει ἐν συντόμῳ ὅλας τὰς σωτηριώδεις ἀληθείας τῆς πίστεως, αἱ ὁποῖαι ἐμ-

---

(1) Κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον πίστις εἶναι «ἐλπίζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων».

τὸν ὁποῖον ἔκαμεν ἀγνόν, αὐτεξούσιον, δηλ. μὲ θέλησιν ἐλευθέραν, αὐθέντην καὶ βασιλέα ὄλων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς κτισμάτων.

§ 14. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι σύνθετος ἀπὸ ὕλικόν σῶμα καὶ ἀπὸ λογικὴν ψυχὴν, ἥτις εἶναι ἀπλή, ἄυλος, πνευματικὴ καὶ ἐπομένως ἀθάνατος. Καὶ τὸ μὲν σῶμα μετὰ θάνατον ἐπιστρέφει εἰς τὴν γῆν, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ ἐλήφθη, ἡ δὲ ψυχὴ πρὸς τὸν οὐράνιον Θεόν, ὅστις ἔδωκεν αὐτήν.

§ 15. Ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα δὲ ἐννοοῦνται οὐχὶ ἐπὶ τοῦ σώματος, ἀλλὰ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἡγουν τῶν πνευματικῶν αὐτῆς δυνάμεων.

Καὶ τὸ μὲν κατ' εἰκόνα ἐννοεῖται οὕτω· καθὼς ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα, νοῦς παντελεύθερος, πανάγαθος κτλ., οὕτως ἔδωκε καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον πνεῦμα, νοῦν, δυνάμιν τοῦ νάποκτᾶ γνώσεις, ἥτοι σοφίαν, ἔμφυτον ἀγάπην τοῦ ἀγαθοῦ, αὐτεξούσιον ἥτοι ἐλευθέραν θέλησιν.

Τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν οὕτως, ὅτι ὁ ἄνθρωπος τελειοποιῶν τὰς πνευματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις καὶ τὰ ἀγαθὰ συναισθήματα, διάγων τὸν ἐπὶ τῆς γῆς βίον του ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνη, γίνεται ὁμοιος μὲ τὸν Θεόν.

Διὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ βελτίωσις καὶ ἡ τελειοποίησις αὐτοῦ, ὅθεν λέγει ὁ Ὁ Σωτὴρ· «Γίνεσθε οὖν τέλειοι, ὡς ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τέλειός ἐστιν». Ἀμαρτάνουσι λοιπὸν οἱ παραβαίνοντες τὴν διαταγὴν ταύτην.

§ 16. Ὅτι ὑπάρχει Θεὸς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἐξῆς ἡρώτων, διότι αὐτὸ τὸ λογικὸν καὶ ἡ συνείδη-

σις μᾶς πείθουσιν, ὅτι ὑπάρχει ὄν ἀνώτερον ἡμῶν· διότι εἶναι ἀδύνατον ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ κόσμος νὰ ἔγειναν ἀφ' ἑαυτῶν, οὐδὲ ἀπὸ ἄλλο ὅμοιον ἑαυτῶν συμπεραίνει λοιπὸν ὅτι ὄν ἀνώτερόν των τὸν ἔπλασε καὶ τὸ ὄν τοῦτο εἶναι ὁ Θεός.

Δεύτερον, διότι ἐξετάζοντες τὸν σύμπαντα κόσμον, βλέπομεν τὸ μεγαλοπρεπὲς θέαμα τοῦ κόσμου, τὸ μέγεθος, τὸ θαυμαστὸν τῆς φύσεως κάλλος, τὴν τάξιν, τὴν ποικιλίαν καὶ τὴν ἀπειρίαν τῶν φυσικῶν προϊόντων, τὸν ἀξιοθαύμαστον ὀργανισμόν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἀρμονίαν τῶν μερῶν καὶ τοῦ ὅλου, τὰ ὅποια ὅλα πείθουσιν ὅτι ταῦτα εἶναι ἔργα ὑπερτάτου ὄντος, πανσόφου καὶ ἀπειροδυνάμου, καὶ μᾶς ἀναγκάζουσι νὰ ἀνακράξωμεν μετὰ τοῦ προφητάνακτος Δαυὶδ. «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ· ποιήσιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα . . . Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας».

Τρίτον, διότι ὅλα τὰ ἔθνη καὶ αὐτὰ τὰ πλεόν ἀπολίτευτα καὶ ἄγρια ὁμολογοῦσι καὶ παραδέχονται τὴν ὑπαρξίν Θεοῦ, ὥστε ἐν αὐτῇ τῇ συνειδήσει τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐρριζωμένη ἢ ὑπαρξίς Θεοῦ, καὶ μόνον οἱ διεφθαρμένην τὴν καρδίαν ἔχοντες καὶ οἱ ἄφρονες λέγουσιν ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός.

§ 17. Ὁ Θεὸς εἶναι εἷς, πνεῦμα, ἄυλον καὶ ἀσώματον, ἐπομένως αἰώνιος, πανάγαθος, καρδιογνώστης, δικαιοτάτος, πάνσοφος, παντοδύναμος, αὐθύπαρκτος, δηλ. δὲν ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ ἄλλον τινά, ἀλλ' ὑπάρχει ἀφ' ἑαυτοῦ, πανταχοῦ παρῶν, καὶ ἐν γένει τὸ τελειότατον ὄν.

§ 18. Ὁ Θεὸς εἶναι εἷς κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν

οὐσίαν, ἀλλ' εἰς τρεῖς ὑποστάσεις ἦτοι τρία πρόσωπα, ὁ Πατήρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τριάς ὁμοούσιος καὶ ἀχώριστος· τοῦτ' ἔστιν Θεὸς ὁ Πατήρ, Θεὸς ὁ Υἱὸς, Θεὸς τὸ ἅγιον Πνεῦμα· διὰ τοῦτο ἀποδίδομεν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν λατρείαν καὶ προσκύνησιν καὶ εἰς τὰ τρία πρόσωπα.

§ 19. Τὸ τρισυπόστατον κράτος τοῦ ἐνὸς Θεοῦ, ἦτοι ἡ ὑπεραγία Τριάς, φανερώς ἀπεκαλύφθη εἰς ἡμᾶς, ὅτε ἐν Ἰορδάνῃ ἐβαπτίζετο ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς οὕτως: Πατήρ ἦτο ὁ λαλήσας ἐξ οὐρανοῦ, Υἱὸς ὁ βαπτιζόμενος ὑπὸ Ἰωάννου καὶ ἐκ τῶν οὐρανῶν μαρτυρούμενος ὑπὸ τοῦ Πατρὸς «οὗτος ἐστιν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠδδόκησα» (1) καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἦτο τὸ καταβαῖνον ἐπὶ τὸν Υἱὸν ἐν εἴδει περιστερᾶς. (2)

Καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπεκάλυψε τὸ τριλαμπές τῆς μιᾶς θεότητος, διότι διατάξας εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ νὰ κηρύξωσι τὸ Εὐαγγέλιον ῥητῶς εἶπε· «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος».

§ 20. Ἡ σχέσις τῶν τριῶν προσώπων τῆς Παναγίας Τριάδος εἶναι αὕτη· ὁ Πατήρ εἶναι ἀγέννητος, ὁ Υἱὸς γεννητὸς ἐκ Πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορευτὸν ἐκ μόνου.

---

(1) Ἡ αὐτὴ φωνὴ ἠκούσθη καὶ κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Σωτῆρος. Μαθ. ιζ'. 15.

(2) Ἐκ τούτου τὸ ἀπολυτίκιον τῶν Θεοφανείων «ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου σου, Κύριε, ἡ τῆς Τριάδος ἐφανερῶθη προσκύνησις» κτλ.

τοῦ Πατρὸς πρὸ αἰώνων <sup>(1)</sup>, καὶ εἶναι ὁμοούσιον μετὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. <sup>(2)</sup>

§ 21. Τὰ τρία ταῦτα πρόσωπα δὲν εἶναι τρεῖς θεοί, ἀλλ' εἷς Θεός, μία δύναμις, μία Θεότης, μία οὐσία, μία ἐνέργεια εἰς τρεῖς ὑποστάσεις, ἀλλ' ἀσύγχυτος καὶ ἀδιαίρετος.

§ 22. Κατὰ παράδοσιν καὶ καλὴν συνήθειαν οἱ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ κάμνοντες τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐνώνομεν τοὺς τρεῖς πρώτους δακτύλους τῆς δεξιᾶς χειρὸς εἰς τύπον τῆς ὁμοουσίας καὶ ἀδιαίρετου ἁγίας Τριάδος <sup>(3)</sup> καὶ λεγομεν· «Εἰς τὸ

---

(1) Ἐκ τούτου ὁ τριαδικὸς ὕμνος ὁ χαρακτηρίζων τὴν σχέσιν τῶν τριῶν προσώπων τῆς ἁγίας Τριάδος· «Πατέρα ἀναρχον, Υἱὸν συνάναρχον, Πνεῦμα συναίδιον, Θεότητα μίαν, χειροθικῶς δοξάσωμεν. Ἅγιος Ἅγιος, Ἅγιος εἶ ὁ Θεός».

(2) Τὰ τρία πρόσωπα τῆς ἁγίας Τριάδος εἶναι κατὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν «οὐχὶ οὐσίας δηλωτικά, ἀλλὰ τῆς πρὸς ἀλληλα σχέσεως καὶ τοῦ τῆς ὑπάρξεως τρόπου».

(3) Στηρίζεται τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἐπὶ τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως, «Ὁ λόγος ὁ τοῦ σταυροῦ... τοῖς σωζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστίν», (Α. Κορ. α'. 18). ἦτο δὲ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἀνέκαθεν κατὰ παράδοσιν τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐν κοινῇ χρήσει καὶ τιμῇ παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς καὶ ἦτο ἀπαραίτητον καὶ ἐπὶ τῶν μυστηρίων καὶ ἐπὶ πάσης ἱεροτελεστίας. Ὁ δὲ Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων λέγει· «Ἐπὶ μετώπου μετὰ παρρησίας δακτύλοις ἢ σφραγίς καὶ ἐπὶ πάντων ὁ σταυρὸς γενέσθω· Ἐπὶ ἄρτων βιβρωσκομένων καὶ ἐπὶ ποτηρίων πινομένων ἐν εἰσόδοις, ἐν ἐξόδοις, πρὸ τοῦ ὕπνου, κοιταζομένοις καὶ διανισταμένοις, ὁδεύουσι καὶ ἡρεμουῦσιν» (Κατήχ.). Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐν ταῖς ἀκολουθίαις συνεχῶς τὸν σταυρὸν διὰ τροπαρίων ἀνυμνεῖ καὶ ἐορτάς εἰς τιμὴν ὤρισεν.

Ὁ ὀρθόδοξος δὲ χριστιανὸς διὰ τὴν σφραγίσιν ἢ ποιήσιν ἐφ' ἐ-

ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν». Τοῦτο εἶναι συντομωτάτη δολογία τῆς πίστεως καὶ ἐπίκλησις τῆς προστασίας τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ. (1)

§ 23. Ὁ Θεὸς λέγεται παντοκράτωρ, διότι δημιουργήσας τὸν κόσμον εἶναι κύριος καὶ ἐξουσιαστής πάντων· ἐκ τούτου Θεὸς ὁ Πατὴρ κυβερνᾷ καὶ προνοεῖ περὶ τοῦ κόσμου, ἤτοι περὶ ὄλων, μεγίστων τε καὶ ἐλαχίστων, ἐξαιρέτως δὲ περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ ἐξαιρετώτερον καὶ τελειότερον αὐτοῦ πλάσμα καὶ τὸ μετέχον τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ.

\* Ἄρθρον 2.

§ 24. Τὸ δεύτερον ἄρθρον μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐγεννήθη, ἤτοι προήλθεν ἐκ τῆς αὐτῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας πρὸ πάντων τῶν αἰώνων (2)· εἶναι δὲ συνάναρχος μὲ τὸν ἀναρχον αὐτοῦ Πατέρα· Φῶς ἐκ φωτὸς λέγεται καὶ εἶναι ὁ Υἱὸς

---

αὐτοῦ τὸ σημεῖον τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, πρέπει νὰ ἐνώνη τὰ ἄκρα τῶν τριῶν δακτύλων τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὸν μέγαν καὶ τοὺς δύο πλησίον αὐτοῦ ὄντας, εἰς τύπον τῆς ἁγίας Τριάδος· διὰ τῆς εἰς τὰ ἄκρα ἐνώσεως τῶν τριῶν δακτύλων φανερόνομεν τῆς αὐτῆς ἁγίας Τριάδος, τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ἔνωσιν, συγχρόνως καὶ τὸ ἀσύγχυτον καὶ ἀσύμμιχτον, δι' ὃ καὶ τὸ ὁμοούσιον τῆς ἁγίας Τριάδος πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν.

(1) Ὡσαύτως εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα ἀναφέρονται καὶ αἱ δολογίαι ἅγιος ὁ Θεὸς κτλ., τὸ δόξα Πατρὶ κτλ., τὸ Παναγία Τριάς κτλ., ὡσαύτως καὶ ὁ τρισάγιος ὕμνος τοῦ προφήτου Ἠσαΐου· «Ἄγιος Ἄγιος Ἄγιος, Κύριος Σαβαώθ· πλήρης πάσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ».

(2) Πρὸ καταβολῆς κόσμου, πρὸ τοῦ ὃ κόσμος δημιουργηθῆ.

καὶ Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, διότι εἶναι ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ, τοῦτ' ἔστι ἐγεννήθη ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ φύσεως, δι' ὃ λέγει ὁ Σωτὴρ· «ὁ πατήρ μου καὶ ἐγὼ ἐν ἐσμέν», (Ἰωάν. ι. 30), ἐπομένως μία καὶ ἡ αὐτὴ θέλησις καὶ θεία ἐνέργεια ὑπάρχει εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸν Υἱόν, καθὼς καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἄρα καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι παντοδύναμος, πάνσοφος, πανάγαθος, πανταχοῦ παρῶν καὶ Κύριος τοῦ κόσμου, καὶ δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν κόσμον καὶ ἔγειναν τὰ πάντα.

§ 25. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὠνομάσθη Ἰησοῦς, τοῦτ' ἔστι Σωτὴρ, διότι ἔσωσε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆν ἁμαρτίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑποπέσει.

ὠνομάσθη Χριστός, τοῦτ' ἔστι κεχρισμένος, διότι ἐχρίσθη οὐχὶ δι' ἐλαίου (1), ἀλλὰ διὰ Πνεύματος ἁγίου· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ ἔνεκεν ἐχρισέ με» (Λουκ. δ'. 18)· ὅθεν ἔλαβε πάντα τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ εἶναι ὁ ἀληθὴς βασιλεὺς, ὁ ἀληθὴς ἀρχιερεὺς καὶ ὁ ἀληθὴς προφήτης.

Λέγεται δὲ μονογενῆς, διότι εἷς καὶ μόνος εἶναι ὁ κατ' οὐσίαν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ πιστοὶ ὀνομάζονται υἱοὶ τοῦ Θεοῦ κατὰ χάριν. Προστίθεται εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο τὸ «δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο» ὅπως μάθωμεν ὅτι τὰ πάντα ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ διὰ τῆς πρωτοβουλίας τοῦ Πατρὸς καὶ τῆς συνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

§ 26. Οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες ὀνομαζόμεθα Χριστιανοί, ὀφείλομεν δὲ νὰ διάγωμεν βίον σύμ-

(1) Οἱ ἔθνη, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ προφῆται ἐχρίνοντο, ἤτοι ἠλείφοντο δι' ἐλαίου, κατὰ τὴν Παλαιάν Διαθήκην.

φωνον με την διδασκαλίαν αὐτοῦ, καὶ τότε μόνον φέρομεν ἀληθῶς τὸ ὄνομα τοῦτο.

Ἄρθρον 5.

§ 27. Τὸ τρίτον ἄρθρον μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κατήλθεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν, τοῦτ' ἐστίν, ἐν ᾧ ὑπῆρχεν ἀληθῆς καὶ τέλειος Θεὸς καὶ πανταχοῦ παρών, λαβὼν σῶμα, ἔγεινεν ἀληθῆς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, πλήν τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐσαρκώθη (ἦτοι ἔλαβε σάρκα) διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας.

§ 28. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ προσέλαβε σῶμα ἀνθρώπινον, ἵνα προσφέρῃ αὐτὸ θυσίαν, ὅπως σώσῃ ὁ ἀναμάρτητος τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.

Ἡ δὲ ἁμαρτία προῆλθε, διότι ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὕα οἱ πρωτόπλαστοι, ἀφ' οὗ ἐτέθησαν εἰς τὸν παράδεισον, παρήκουσαν εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκ τούτου φαγόντες ἐκ τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ ἡμαρτον· ἡ δὲ θανατηφόρος αὕτη ἁμαρτία μετεδόθη κληρονομικῶς εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ τοῦτο καλεῖται προπατορικὸν ἁμάρτημα, τὸ ὁποῖον ἐπέφερον αἰώνιον χωρισμὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

§ 29. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο νὰ σώσῃ ἑαυτὸν μόνος, ὡς ἀπέδειξεν ὁ χρόνος, ἐκ τοῦ μολύσματος τούτου, ἐπεμψεν ὁ Θεὸς Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν διὰ νὰ γείνη μεσίτης καὶ ἐγγυητῆς μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, διὰ τοῦτο ὑπάρχων Θεὸς ἔγεινε καὶ τέλειος ἄνθρωπος (Θεάνθρωπος), πλήν τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ καὶ οὕτως ἠλευθέρωσε

διὰ τοῦ αἵματός του ἡμᾶς ἀπὸ τὸν αἰώνιον θάνατον· ὅθεν ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν πίστιν ἀληθῆ εἰς τὸν Χριστόν, τὸν Σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν ἡμῶν, εἰάν θέλωμεν νὰ σωθῶμεν (1).

§ 30. Ὁ Θεὸς ὑπεσχέθη εἰς τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐαν τὴν ἀποστολὴν τοῦ Σωτῆρος, τοῦτο σημαίνουσιν αἱ λέξεις, τὰς ὁποίας εἶπε πρὸς τὸν ὄφιν. «Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνά μέσον σου (δηλ. τοῦ ὄφως) καὶ ἀνά μέσον τῆς γυναικὸς (δηλ. τῆς Παρθένου) καὶ ἀνά μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ ἀνά μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς (τοῦ Σωτῆρος, τοῦ νέου Ἀδὰμ)· αὐτὸς σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν» (Γενέσ. γ'. 15).

§ 31. Ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καλεῖται ἀειπαρθένος, διότι καὶ πρὸ καὶ μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ ἔμεινε πάντοτε παρθένος· διὰ τοῦτο χρεωστούμεν οἱ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ νὰ τὴν δοξάζωμεν καὶ νὰ δεικνύωμεν εὐλάβειαν, ὡς εἰς μητέρα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Καλεῖται δὲ Θεοτόκος, διότι ἔτεκε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ.

§ 32. Πρὸς δόξαν τῆς Θεοτόκου ἔγεινε καὶ ὁ ὕμνος ἐκ τῶν λόγων τοῦ ἀγγέλου καὶ ὁ χαιρετισμὸς «Θεοτόκε Παρθένε, χαῖρε κεχαριτωμένη», τὸν ὁποῖον πᾶς ὀρθόδοξος Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ λέγῃ, μὲ εὐλάβειαν εἰς τὴν προσευχὴν του (2).

---

(1) Ἐκ τούτου καὶ ὁ ὕμνος, ὁ ἐν τῇ λειτουργίᾳ ψαλλόμενος μετὰ τὸ β'. ἀντίφωνον «Ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων κτλ.»

(2) Καλὸν εἶναι συνεχῶς νὰ ἀναγινώσκωμεν οἱ Χριστιανοὶ καὶ τὸν ἀκάθιστον ὕμνον καὶ τὰς παρακλήσεις.

Ἄρθρον 4

§ 33. Τὸ τέταρτον ἄρθρον μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἔπαθε πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν, καταδιωχθεὶς ἀπὸ φθόνον ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ γραμματέων τῶν Ἰουδαίων εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Ποντίου Πιλάτου, ὅστις ἦτο τότε ἡγεμὼν τῆς Ἰουδαίας, ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ ἐτάφη σωματικῶς.

§ 34. Ὁ Σωτὴρ ἔπαθεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ μόνον ὡς ἄνθρωπος, διότι ἡ θεότης εἶναι ἀπαθής, ἦτοι οὔτε σταυρώνεται οὔτε ἀποθνήσκει. (\*)

§ 35. Διὰ τοῦ θανάτου, τὸν ὁποῖον ἀπὸ ἰδίαν θέλησιν ὑπέστη ὁ Σωτὴρ, καὶ διὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ χυθέντος αἵματός του, ἀπελύτρωσε καὶ ἐξηγόρασεν ἡμᾶς, φιλιώσας μὲ τὸν Θεόν, διότι ἀνέλαβεν αὐτὸς τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν καὶ οὕτως ἀνενέωσε τὴν πρὸς τὸν Θεὸν σχέσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἣτις εἶχε διακοπῆ ἕνεκα τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος, τὸ ὁποῖον ἐπῆλθεν ἐκ τῆς παρακοῆς τοῦ Ἀδάμ.

§ 36. Ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς ἄκρας ὑπομονῆς, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, διὰ τῆς ὑπακοῆς εἰς τὸν Οὐράνιον Πατέρα καὶ τῆς τελείας ἀγάπης πρὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, παρακαλέσας τὸν Θεὸν καὶ πατέρα αὐτοῦ, ἵνα συγχωρήσῃ αὐτοὺς, διότι δὲν ἤξευρον, τί ἔπραττον, ἐδίδαξε καὶ ἡμᾶς τοὺς

---

(\*) Ὡς ἄνθρωπος ἔκλαυσε τὸν Λάζαρον, ἐκοιμήθη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Πέτρου, κατεδιώχθη καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ὡς Θεὸς ἀνέστησε τὸν Λάζαρον, περιπάτησεν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἀνέστη ἐκ νεκρῶν καὶ πολλοὺς ἐθεράπευσε καὶ ἐκ νεκρῶν ἀνέστησε.

πιστεύοντας εἰς τὸν Θεῖον τοῦτον Μεσίτην, ὅτι μιμούμενοι τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ζωὴν του, ἔχοντες ὑπομονὴν, ἀγάπην πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, λαμβάνομεν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν· καὶ σωζόμεθα γενόμενοι κληρονόμοι τῆς οὐρανόου βασιλείας.

*Ἄρθρον 5*

§ 37. Τὸ πέμπτον ἄρθρον μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ Σωτὴρ, ἀφ' οὗ ἀληθῶς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ὡς ἄνθρωπος ἀθώοτατος, καὶ ἐτάφη σωματικῶς ἀληθῶς εἰς τόπον ἐπίσημον, (1) τοῦ τάφου σφραγισθέντος καὶ ἀσφραγισθέντος ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἀνέστη ὡς Θεὸς ἐκ νεκρῶν, χωρὶς τὸ σῶμα αὐτοῦ νὰ πάθῃ τὴν ἐλαχίστην διαφθοράν, τρεῖς ἡμέρας (2) μετὰ τὸν θάνατον ἦτοι τὴν Κυριακὴν (3), καθὼς μαρτυροῦσιν αἱ Γραφαὶ καὶ ὁ ἴδιος προεῖπεν εἰς τοὺς μαθητάς του. (4)

§ 38. Τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος ἀνεφέρουν οἱ

(1) Ἐκ τούτου ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ψάλλει «Ἐν τάφῳ σωματικῶς, ἐν Ἄδου δὲ μετὰ ψυχῆς ὡς Θεός, ἐν παραδείσῳ δὲ μετὰ ληστού, καὶ ἐν θρόνῳ ὑπῆρχες Χριστέ, μετὰ Πατρός καὶ Πνεύματος, πάντα πληρῶν ὁ ἀπερίγραπτος· (κιν. ἀναστ. τοῦ δ' ἤχου).

(2) Αἱ τρεῖς ἡμέραι ἀριθμοῦνται οὕτω· πρώτη ἡ Παρασκευή, (τῇ ἐνάτῃ ὥρᾳ τῆς Παρασκευῆς ἀπέθανε), καὶ ἡ τοῦ σαββάτου νύξ, δευτέρα τὸ σάββατον ὀλόκληρον, τρίτη ἡ μετὰ τὸ σάββατον νύξ, ἐν ἣ ἀρχομένου τοῦ ἄρθρου ἀνέστη.

(3) Ἡ ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος, καθ' ἣν ἀνέστη ὁ Χριστὸς ἐκ νεκρῶν, ὀνομάσθη ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων Κυριακὴ πρὸς τιμὴν καὶ μνήμην τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Διὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος λέγομεν τὰ «Χριστὸς ἀνέστη» καὶ «Ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι κτλ.»

(4) Ματθ. κ'. 17 ις'. 22, Μάρκ. ή. 34, καὶ Λουκ. θ'. 22.

στρατιῶται Ἰουδαῖοι, οἱ φυλάσσοντες τὸν ἐσφραγισμένον τάφον, εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς.

§ 39. Ἡ ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος προετυπώθη διὰ πολλῶν σημείων καὶ διὰ τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ, ὅστις διέμεινε τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους.

§ 40. Ὁ Κύριος ἡμῶν Χριστὸς ἐκ νεκρῶν ἀνέστη καὶ ἐξῆλθε τοῦ τάφου ἔχων τὸ σῶμα ἀφθαρτον καὶ ἀθάνατον, ἥτοι ὡς Θεός, τὴν ἐπαύριον τῶν σαββάτων, δηλ. τὴν Κυριακὴν, ὄρθρου βαθέως.

Οἱ τέσσαρες Εὐαγγελισταὶ πληροφοροῦσιν ἡμᾶς, ὅτι ἄγγελος Κυρίου, καταβάς ἐξ οὐρανοῦ πλησιάσας ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ τάφου, καὶ ἐκάθησεν ἐπ' αὐτοῦ, καὶ οἱ φυλάσσοντες στρατιῶται ἀπὸ τοῦ φόβου τοῦ σεισμοῦ τρομάξαντες ἔπεσον χαμαί, ὡς νεκροί. Εἰς δε τὰς μετὰ μύρων ἐρχομένας γυναῖκας, εἶπεν ὁ ἄγγελος μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς· ἠγέρθη ὁ Κύριος, δεῦτε ἴδετε τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο, ὥστε ἡ ἀνακύλισις ἐγένετο, ἵνα ἴδωσιν καὶ θεβαιωθῶσιν αἱ γυναῖκες περὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.

§ 41. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάστασίν του ἐφάνερωσεν ἑαυτὸν καθ' ὁδὸν τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν καὶ Ἰωάνναν καὶ Μαρίαν Ἰακώβου, καὶ εἰς τοὺς μαθητάς του, ἐν ᾧ ἦσαν ἐν τῇ οἰκίᾳ κεκλεισμένοι διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, καὶ εἰς ἄλλους. Διατρίψας δὲ μετὰ τῶν μαθητῶν του ἐπι τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐδίδαξεν αὐτοὺς τὰ περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

§ 42. Διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεώς του ὁ Σωτὴρ ἀποδείξας τὴν θεῖαν αὐτοῦ δύναμιν, πληροφορο-

ρεῖ ἡμᾶς, τοὺς εἰς αὐτὸν ἀληθῶς πιστεύοντας, ὅτι, ὅπως αὐτὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, οὕτω καὶ ἡμεῖς θέλομεν ἀναστηθῆ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, διότι οὗτος εἶναι Κύριος ζώντων καὶ νεκρῶν.

*\* Ἀρθρον 6.*

§ 43. Τὸ ἕκτον ἄρθρον μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ἀφ' οὗ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάστασίν του παρουσιάζετο εἰς πολλοὺς καὶ εἰς τοὺς μαθητάς του, ἐδίδασκεν αὐτοὺς περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Εἰς τοὺς μαθητάς του παρήγγελλε νὰ διδάξωσι τὸ Εὐαγγέλιον, νὰ βαπτίζωσι τοὺς πιστεύοντας· ἔδωκε δ' εἰς αὐτοὺς τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ συγχωρῶσιν τὰς ἀμαρτίας· τὴν τεσσαρακοστὴν δ' ἡμέραν ἀνελήφθη μὲ τὸ ἴδιον ἀνθρώπινον σῶμα αὐτοῦ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν του ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν· κάθηται δὲ ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς του, τὸ ὅποῖον σημαίνει, ὅτι ἔλαβε πάλιν τὴν θείαν δύναμιν καὶ ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ὡς μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ (').

*\* Ἀρθρον 7.*

§ 44. Τὸ ἕβδομον ἄρθρον μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ Σωτήρ ἡμῶν ἀναληφθεὶς εἰς τοὺς οὐρανοὺς, θὰ ἔλθῃ πάλιν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ μὲ τὴν θείαν αὐτοῦ δόξαν, καθήμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς διὰ νὰ κρίνῃ ὅλους ἐν γένει τοὺς ἀνθρώπους, δηλ. τὰς πράξεις καὶ τὸν ἐπὶ γῆς βίον αὐτῶν, ζώντας καὶ νεκρούς, ἀποκτίσεως κόσμου μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος.

§ 45. Οὐδεὶς ἤξεύρει τὴν ὥραν τῆς δευτέρας

(1) Διὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος φάλλομεν ἂν ἀνελήφθῃς ἐν δόξῃ, Χριστὲ ὁ Θεὸς κτλ.

αὐτοῦ παρουσίας, οὔτε αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ. Δι' ὃ ἡμεῖς πρέπει πάντοτε νὰ ἤμεθα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης καὶ ἔτοιμοι πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ βασιλέως τῶν βασιλευόντων.

§ 46. Κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν ὁ Κύριος θὰ ἔλθῃ ὄχι ταπεινός, ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἔνδοξος δυνατὸς καὶ λαμπρότατος, ὡς Θεός, διότι εἰς τὴν πρώτην ἦλθεν, ὡς Σωτὴρ διὰ νὰ διδάξῃ τὸν κόσμον καὶ ἀποθάνῃ διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, εἰς τὴν δευτέραν ὁμως θὰ ἔλθῃ, ὡς δικαστὴς καὶ βασιλεὺς, διὰ νὰ ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, δηλ. νὰ ἀνταμείψῃ καὶ βραβεύσῃ τὴν ἀρετὴν, τὴν δικαιοσύνην τῶν δικαίων καὶ ἐκλεκτῶν μὲ αἰώνιον ζωὴν, χαρὰν καὶ μακαριότητα, θὰ τιμωρήσῃ δὲ τὴν κακίαν τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ κακῶν, στέλλων αὐτοὺς εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον, ἵνα κολάζωνται αἰωνίως.

§ 47. Αἱ ψυχαὶ τῶν καλῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἐν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν μετανοίᾳ ἀπέθανον, διαμένουσιν εἰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ, τὸν Παράδεισον, τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ, θὰ ἴστανται δεξιὰ τοῦ θρόνου· αἱ δὲ ψυχαὶ τῶν κακῶν μεταβαίνουσιν εἰς τὸν Ἄδην, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ὅπου θὰ κολάζωνται; θὰ ἴστανται ἀριστερά.

§ 48. Ἐκ τούτου καθήκον καὶ χρέος ἔχομεν νὰ ζῶμεν εἰς τὸν πρόσκαιρον τοῦτον κόσμον μὲ σωφροσύνην, εὐσέβειαν καὶ φόβον Θεοῦ, ἐκτελοῦντες τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, ἵνα ἀκούσωμεν τῆς ἀποφάσεώς του. «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου» καὶ οὕτως ἀπολαύσωμεν τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ μακαριότητος.

## \*Αρθρον 8.

§ 49. Τὸ ὄγδοον ἄρθρον μᾶς διδάσκει τὰς ἰδιότητας τοῦ τρίτου προσώπου τῆς ἁγίας Τριάδος, ἧτοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος· εἶναι δὲ αὐταί·

Πρῶτον ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι Θεὸς ἀληθινός, συνάναρχος μὲ τὸν Πατέρα καὶ Υἱόν, ζωοποιὸν ἧτοι δίδον ζωὴν εἰς πάντα τὰ κτίσματα, καὶ παρέχον τὴν θείαν χάριν, ἧτοι τὴν θείαν φώτισιν, εἰς τὸν νοῦν καὶ τὰς καρδίας τῶν πιστῶν πρὸς ἐκτελεσιν τῶν Χριστιανικῶν αὐτῶν ἀρετῶν.

Δεύτερον ὅτι, ἐκπορευεται ἐκ μόνου τοῦ Πατρός, κατὰ τοὺς ῥητοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος πρὸς τοὺς μαθητάς· «ὅταν ἔλθῃ ὁ Παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρός, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρός ἐκπορευεται».

Τρίτον ὅτι, ἐπειδὴ εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ φύσεως, μετὰ τοῦ Πατρός καὶ τοῦ Υἱοῦ, πρέπει νὰ ἀποδίδωμεν εἰς αὐτὸ τὴν αὐτὴν προσκύνησιν καὶ λατρείαν, ὁποῖαν εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν.

Τέταρτον ὅτι τὸ Πανάγιον Πνεῦμα ἐλάλησε διὰ τοῦ στόματος τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Ἀποστόλων, διὰ τοῦτο ἡ Γραφή εἶναι θεόπνευστος, διότι ἀπὸ θείαν φώτισιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐγράφη.

§ 50. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα κατέβη εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Σωτῆρος.

Ἐγένετο δὲ οὕτω· τὴν Πεντηχοστὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεως, συνηγμένων τῶν μαθητῶν, ἐγενεν ἦχος, καθὼς φερομένης βιαίας πνοῆς, καὶ ἐπλήρωσε τὸν οἶκον, ὅπου ἐκάθηντο καὶ ὅλοι ἐπλήρθησαν Πνεύματος ἁγίου καὶ ἤρχισαν νὰ λαλῶσι ξέ-

νας γλώσσας και ξένα διδάγματα τῆς ἁγίας Τριάδος, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδεν εἰς αὐτοὺς νά λαλῶσι. (1)

§ 51. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐφώτισε καὶ τοὺς Ἀποστόλους (2) καὶ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες συνῆλθον εἰς τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους, ἔγραψαν καὶ ἐδίδαξαν τὰ διάφορα ζητήματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Τὸ ἅγιον Πνεῦμα φωτίζει τὸν νοῦν καὶ ἁγιάζει τὴν καρδίαν ἡμῶν, ὅταν ὑπάρχη ἐν ἡμῖν φόβος Θεοῦ, πίστις καὶ ἀφοσίωσις εἰς αὐτόν, καὶ οὕτω πλησιάζει ἡμᾶς εἰς τὸν Θεὸν καὶ κατὰ συνέπειαν ὁδηγεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν πίστιν, ἐπιστρέφει εἰς μετάνοιαν καὶ αὐξάνει εἰς τοὺς ἀληθῶς εἰς αὐτὸ πιστεύοντας καὶ εἰς τοὺς ἀξίους, τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀρετῆς καὶ παντὸς καλοῦ ἔργου, καὶ τέλος ἐνισχύει καὶ ἐνδυναμόνει ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ νικῶμεν τὸν πειρασμὸν καὶ ἀποφεύγωμεν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὰ κακὰ ἔργα.

§ 52. Καρπὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶναι κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθοσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια, καὶ πᾶσα ἄλλη ἀρετή.

§ 53. Ταῦτα πρέπει νὰ πιστεῦῃ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅστις θέλει νὰ εἶναι σταθερὸς εἰς τὴν πίστιν καὶ νὰ ἔχη βεβαίαν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας του, διότι φυλάττει τὴν ὀρθὴν γνώμην τῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς δοξολογίαν δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος

(1) Πράξ. Ἀποστ. κερ. β'. καὶ ἐξ.

(2) Οὐ γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτὲ προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου φερομένου ἐλάλησιν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι. Πέτρ. β'. ἀ. 21. Οἷς ἀπεκαλύφθη ὅτι οὐχ ἑαυτοῖς, ἡμῖν δὲ διηκόνουν αὐτά, ἃ νῦν ἀνηγγέλθη ἡμῖν. Πέτρ. ἀ. ἀ. 12.

ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ λέγῃ τὸ «Βασιλεῦ Οὐράνιε, Παράκλητε, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας κτλ.

Ἄρθρον 9.

§ 54. Τὸ ἔννατον ἄρθρον μᾶς διδάσκει τὴν πίστιν εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

§ 55. Ἐκκλησία λέγεται τὸ σύνολον τῶν ὀρθόδοξων ἀνθρώπων, ὅσοι, λαβόντες τὸ ἅγιον βάπτισμα εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος, πιστεύουσιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία, διότι ἡ πίστις εἶναι μία, τὸ βάπτισμα ἓν, εἷς ὁ Θεός, ὁ ἀρχηγὸς καὶ θεμελιωτὴς αὐτῆς, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ καὶ πατὴρ πάντων.

Ἡ Ἐκκλησία λέγεται ἁγία, διότι τὰ μέλη αὐτῆς ἦτοι ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ ἡγιασθήσαν διὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ χυθέντος αἵματος τοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Καθολικὴ δὲ ἦτοι παγκόσμιος, οἰκουμενικὴ, διότι εἶναι διεσπαρμένη ἡ Ἐκκλησία εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ἕως τῶν ἐσχάτων τῆς γῆς καὶ δὲν διακρίνει χώρας, λαοὺς καὶ ἔθνη.

Ἀποστολικὴ δὲ διότι διατηρεῖ καὶ φυλάττει σώαν καὶ ἀνελλιπὴ τὴν πίστιν καὶ ἐν γένει, ὅσα ἔγραψαν καὶ παρέδωσαν εἰς ἡμᾶς οἱ Ἀπόστολοι.

§ 56. Ἀληθινὴ δὲ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι μόνῃ ἡ ἀνατολικὴ ὀρθόδοξος (1), διότι οἱ χριστιανοὶ

---

(1) Λέγεται ἀνατολικὴ, διότι οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης εἶναι εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὅπου πρῶτον ὁ Χριστιανισμὸς ἀνεφάνη.

αὐτῆς πρεσβεύουσι καὶ διδάσκουσι τὰ ὀρθὰ δόγμα-  
τα τῆς πίστεως, ὅπως παρέλαβον αὐτὰ ἀπὸ τὸν  
θεμελιωτὴν τῆς Ἐκκλησίας Χριστὸν καὶ ἀπὸ τοὺς  
μαθητὰς αὐτοῦ καὶ τοὺς διαδόχους τούτων, ὅπως  
ἠρμήνευσαν ταῦτα καὶ ἐξήγησαν οἱ ἅγιοι Πατέρες  
εἰς τὰς ἑπτὰ οἰκουμενικὰς Συνόδους καὶ συνώψι-  
σαν εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως.

§ 57. Κυβερνᾶται δὲ ἡ Ἐκκλησία, ἔχουσα κε-  
φαλὴν τὸν Χριστὸν, ὑπὸ τῶν διαδόχων τῶν Ἀπο-  
στόλων, ἤτοι τῶν ἐπισκόπων (1). Δι' ὃ πρέπει νὰ  
ὑποτασσώμεθα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν διδα-  
σκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ μὴ παρακούωμεν, διότι  
αὕτη εἶναι στύλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας.

§ 58. Ἡ Ἐκκλησία μᾶς διατάσσει

α. Νὰ προσευχώμεθα μὲ συντριβὴν καὶ κατάνυξιν  
τῆς καρδίας, καὶ νὰ συχνάζωμεν εἰς τοὺς ναοὺς  
τὰς Κυριακὰς καὶ ἄλλας ἑορτασίμους ἡμέρας.

β. Νὰ φυλάττωμεν τὰς ὠρισμένας νηστείας· τὴν  
πρὸ τῆς Γεννήσεως, τὴν μεγάλην τεσσαρακοστήν,  
τὴν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τὴν πρὸ τῆς ἑορτῆς τῆς  
Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου· ἐτι δὲ τὴν Τετάρτην καὶ  
Παρασκευὴν, τὴν 14 Σεπτεμβρίου, τὴν 29 Αὐγού-  
στου τοῦ Προδρόμου. Ποτὲ δὲ νὰ μὴ νηστεύωμεν  
Σάββατον καὶ Κυριακὴν, ἔξω τὸ μέγα Σάββατον.

Σκοπὸς δὲ τῆς νηστείας εἶναι ἡ νέκρωσις τοῦ  
σώματος, ἡ κάθαρσις τοῦ πνεύματος, ἡ ἀνανέωσις  
τῆς μετανοίας καὶ τῆς θείας κοινωνίας.

\* Ἄρθρον 10.

§ 59. Τὸ δέκατον ἄρθρον μᾶς διδάσκει ὅτι πρέ-  
πει νὰ λαμβάνωμεν καὶ ὁμολογῶμεν ἐν μόνον θά-

(1) Ἴδε τὸ περὶ Ἱερωσύνης καὶ ἐξομολογήσεως.

πισμᾶ, ἦτοι δὲν πρέπει νὰ ἀναβαπτίζωμεθα ἡ-  
μεῖς, οἱ ἅπαξ ὀρθοδόξως βαπτισθέντες. (1)

*Ἄρθρον 11.*

§ 60. Τὸ ἐνδέκατον ἄρθρον μᾶς διδάσκει, ὅτι ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰη-  
σοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἔρχεται ἐν δόξῃ τῆς δυνάμε-  
ως αὐτοῦ, θέλουσιν ἀναστηθῆ ὅλοι οἱ νεκροί, δι-  
καιοὶ καὶ ἄδικοι, ὡς ἀπὸ ὕπνου ὑπὸ τὰς σάλπιγγας  
ἀγγέλων διὰ νὰ δικασθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ.

§ 61. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην θέλει ἐγερθῆ  
αὐτὸ τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον ἔζησεν εἰς τὸν κόσμον,  
ἀλλὰ ἄφθαρτον καὶ θέλει ἐνωθῆ μετὰ τῆς ψυχῆς  
αὐτοῦ διὰ νὰ ἀπολαύσωσι μαζὺ τὴν τελείαν δόξαν  
καὶ μακαριότητα ἢ τὴν τελείαν κόλασιν καὶ τι-  
μωρίαν· καὶ ὅσοι μὲν ἐφύλαξαν τὴν πίστιν καὶ ἔ-  
πραξαν τὰ καλὰ ἔργα θέλουσιν ἀναστηθῆ εἰς ἀνά-  
στασιν ζωῆς, ὅσοι δὲ ἦσαν ἀσεβεῖς καὶ ἔπραξαν τὰ  
φαῦλα εἰς ἀνάστασιν κρίσεως.

§ 62. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστιανὸς πρέπει νὰ ἔχη  
πάντοτε εἰς τὸν νοῦν τοῦ τὸν θάνατον, τὴν ἡμέ-  
ραν τῆς κρίσεως, τὴν κόλασιν εἰς τὸν ἄδην καὶ  
τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν καὶ τότε θὰ γίνεταί  
εὐσεβής, θὰ ἀποφεύγῃ τὴν ἁμαρτίαν, θὰ ἔχη φό-  
βον Θεοῦ καὶ ἀγάπην, καὶ τότε θὰ κερδίσῃ καὶ κλη-  
ρονομήσῃ τὴν οὐράνιον βασιλείαν.

*Ἄρθρον 12.*

§ 63. Τὸ δωδέκατον ἄρθρον μᾶς διδάσκει, ὅτι  
μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν δηλ. μετὰ τὴν

---

(1) Ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἀναβαπτίζει τοὺς ἐξ ἄλλης τινὸς  
θρησκείας εἰς αὐτὴν προσερχομένους μετὰ τὴν κατῆχησιν αὐτῶν.

δευτέραν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, πρέπει νά προσδοκῶμεν ὅτι ὑπάρχει ζωὴ αἰωνία καὶ ἀτελεύτητος, καὶ οἱ ἄνθρωποι γενόμενοι ἄφθαρτοι θελοῦσιν ἀνταμειφθῆ κατὰ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἔργα αὐτῶν.

§ 64. Μετα τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν οἱ μὲν πιστεύσαντες καὶ τηρήσαντες τὰς ἐντολάς τοῦ Χριστοῦ, ἦτοι οἱ δίκαιοι καὶ οἱ ἐκλεκτοί, ἔχοντες τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ, θὰ διαμένωσι μετὰ τῶν ἀγγέλων, προφητῶν, ἀποστόλων καὶ λοιπῶν ἁγίων, θὰ βλέπωσι κατὰ πρόσωπον τὴν τρισυπόστατον θεότητα, καὶ θὰ κληρονομήσωσι τὴν αἰώνιον ταύτην ζωὴν, οἱ δὲ ἀσεβεῖς καὶ ἁμαρτωλοί, ὡς καταφρονηταὶ τῆς ἀληθείας καὶ πίστεως, θὰ ἀπέλθωσι μακρὰν τοῦ Θεοῦ καὶ καταδικασθέντες εἰς αἰώνιον κόλασιν, θὰ βασανίζονται μετὰ τῶν δαιμόνων.

§ 65. Ἡ ἐλπίς τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος, ὡς ἀρχηγοῦ καὶ τελειωτοῦ αὐτῆς «εἰ γὰρ πιστεύομεν, λέγει ὁ Θεὸς Ἀπόστολος Παῦλος, ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ». Α΄ Θεσ. δ΄. 14.

### Ἐπίλογος

Ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τὸ σύμβολον τῆς πίστεως τὰς ἑξῆς ἑπτὰ ἀληθείας·

α) Ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι τρισυπόστατος, Πατὴρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ εἶναι μία Θεότης, μία δύναμις, μία οὐσία, ἀσύγχυτος καὶ ἀδιαίρετος.

β) Ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅστις κατέβη εἰς τὴν γῆν, ἐσταυ-

ρώθη δι' ἡμᾶς, ἐτάφη καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀνέστη.

γ') Ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι Θεὸς καὶ ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐφώτισε καὶ φωτίζει τοὺς ἀληθεῖς χριστιανούς.

δ') Ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι μία, ἅγια, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολική.

ε) Ὅτι ἐν βάπτισμα παραδεχόμεθα.

ς') Ὅτι προσδοκῶμεν ἀνάστασιν νεκρῶν.

ζ') Ὅτι προσδοκῶμεν μέλλουσαν ζωὴν.

Ὅλα δὲ ταῦτα πρέπει νὰ παραδεχώμεθα καὶ νὰ τὰ πιστεύωμεν, ὅπως ἡ ἅγια Γραφή ἀναφέρει καὶ οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, φωτισθέντες ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐξήγησαν, τότε ἔχοντες πίστιν θὰ ἔχωμεν βεβαίαν καὶ σταθερὰν ἐλπίδα ψυχικῆς σωτηρίας.

---

## ΤΜΗΜΑ Β΄.

### ΙΕΡΟΤΕΛΕΣΤΙΚΟΝ ἢ ΠΕΡΙ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ.

§ 66. Μυστήρια ὀνομάζει ἡ Ἐκκλησία ἱεράς τινας τελετάς, ἧτοι πράξεις, τελουμένας ὑπὸ τῶν ἱερέων, διὰ τῶν ὁποίων μεταδίδονται εἰς τοὺς πιστοὺς ὑπὸ τὰ ὀρατὰ σημεῖα ἢ ἀόρατος τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

§ 67. Τὰ μυστήρια πάντα ἔχουσι θεῖαν σύστασιν, διότι συνεστήσε ταῦτα ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

§ 68. Ὁ ἱερεὺς ἐπικαλεῖται δι' ὠρισμένων εὐχῶν εἰς ἕκαστον μυστήριον τὸ ἅγιον Πνεῦμα, δια τῆς δυνάμεως τοῦ ὁποίου ἁγιάζεται ἡ δι' ἕκαστον μυστήριον κεκανονισμένη ὕλη· οὕτως εἰς τὸ βάπτισμα, τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ἔλαιον, εἰς τὴν θεῖαν εὐχαριστίαν, ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, μεθ' ὃ ὁ ἱερεὺς τελεῖ ταῦτα.

§ 69. Τὰ μυστήρια εἶναι ἑπτὰ· ἐκ τούτων τὸ βάπτισμα, τὸ χρῖσμα, ἡ θεῖα εὐχαριστία καὶ ἡ ἐξομολόγησις, εἶναι ὑποχρεωτικὰ διὰ πάντα Χριστιανόν· ἡ ἱερωσύνη, ὁ γάμος, καὶ τὸ εὐχέλαιον δὲν εἶναι ὑποχρεωτικά.

§ 70. Τὸ βάπτισμα εἶνε μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον, διὰ τριπτῆς καταδύσεως καὶ ἀναδύσεως τοῦ σώματος εἰς τὸ ὕδωρ, μετὰ ἐπικλήσεως τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐν ᾧ λούεται ἐν τῷ ὕδατι τὸ σῶμα, πιστεύομεν ὅτι συγχρόνως λούεται καὶ καθαρίζεται καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ βαπτιζομένου ἀπὸ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος διὰ τῆς θείας χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

§ 71. Τὸ βάπτισμα διέταξεν ὁ Χριστός, βαпти-

σθεις αὐτὸς πρῶτος εἰς τὸν Ἰορδάνην ὑπὸ τοῦ Προδρόμου (1) διὰ τῆς ἐντολῆς, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἰπὼν. «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος». (Ματθ. κη. 19).

§ 72. Διὰ νὰ σωθῆ δὲ ὁ ἄνθρωπος καὶ νὰ δυναθῆ νὰ εἰσελθῆ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, πρέπει πρῶτον νὰ ὁμολογήσῃ τὴν πίστιν καὶ ἔπειτα νὰ βαπτισθῆ παρὰ τοῦ ἱερέως, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος «ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται». Διὰ τοῦτο πρῶτον γίνεται ἐξορκισμὸς τοῦ Σατανᾶ καὶ ἄρνησις τῶν πράξεων αὐτοῦ, μετὰ τοῦτο κατήχησις καὶ ὁμολογία τῆς πίστεως, καὶ ἔπειτα τὸ βάπτισμα. (2)

§ 73. Ἡ ὠφέλεια τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος εἰς τὸν Χριστιανὸν εἶναι αὕτη.

α. Λαμβάνει ὁ βαπτιζόμενος ἐξωτερικῶς μὲν ὅλα τὰ πλεονεκτήματα, ὅσα τοὺς ἀληθεῖς Χριστιανούς χαρακτηρίζουσιν, ἐσωτερικῶς δὲ λαμβάνει τὴν ἄρσιν τῶν ἁμαρτιῶν του ἀπὸ τοῦ προπονητικοῦ ἁμαρτήματος καὶ τῶν προαιρετικῶν ἁμαρτημάτων, ἂν εἶναι ἐνήλιξ ὁ βαπτιζόμενος.

β'. Ἀξιούται ὁ βαπτιζόμενος τῆς θείας χάριτος, γίνεται μέλος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ λαμβάνει τὸ δικαίωμα τῆς εἰσόδου εἰς τὴν Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

§ 74. Τὸ βάπτισμα ἀπεικονίζει τὴν τριήμερον

---

(1) Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐβαπτίσθη τὸ 30 ἔτος τῆς ἡλικίας.

(2) Ὁ διδάσκαλος ἐνταῦθα πρέπει νὰ λέγῃ εἰς τοὺς παῖδας τοὺς ἐξορκισμοὺς καὶ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς ἐρωτήσεις, ἃς λέγει ὁ ἱερεὺς εἰς τὸν βαπτιζόμενον ἢ τὸν ἀνάδοχον, καὶ ἐξηγῆ ταῦτα.

ταφήν και ανάστασιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, και καθώς ὁ Σωτῆρ ἔπαθεν, ἐτάφη εἰς τὴν γῆν και ἀνέστη ἄφθαρτος, οὕτω και ὁ βαπτιζόμενος εἰς τὴν κολυμβήθραν θάπτεται και ἐξέρχεται ἀνυψούμενος καθαρός· διὰ τοῦτο και ὁ Παῦλος λέγει «ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν, συνετάφημεν κτλ» (1).

§ 75. Εἰς τὸ μυστήριον τοῦτο τὸ νήπιον ἢ ὁ κατηχούμενος βυθίζεται τρίς εἰς τὸ ὕδωρ (2), τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ εἶναι καθαρὸν, ἐν ᾧ, ἐπικαλούμενος ὁ ἱερεὺς ἕκαστον πρόσωπον τῆς ἁγίας Τριάδος, λέγει. «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς. Ἀμήν. Καὶ τοῦ Υἱοῦ. Ἀμήν. Καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν».

§ 76. Τὸ βάπτισμα ὁ Χριστιανὸς λαμβάνει μίαν μόνον φοράν και ἀπὸ κανονικὸν ἱερέα. (3)

§ 77. Ὁ ἀνάδοχος, ὅστις ὀφείλει νὰ εἶναι ὀρθόδοξος Χριστιανός, εἶναι ὡς ἐγγυητῆς διὰ τὸ νήπιον και ἐξ ὀνόματος τούτου ἀρνεῖται τὸν διάβολον και τὰ ἔργα και τὴν λατρείαν αὐτοῦ και λέγει τὸ σύμβολον τῆς πίστεως και ὑπόσχεται αὐτὸς εἰς τὸν Χριστὸν, ὅτι θὰ διδάξῃ εἰς τὸ νήπιον τὴν πίστιν ὅταν ἡλικιωθῇ, τὸ ὁποῖον ὁμῶς σήμερον ἡ πολιτεία πράττει διὰ τῶν διδασκάλων.

---

(1) Ὁ διδάσκαλος κλητὸν εἶναι νὰ ἀνετύσῃ ἐνταῦθα τὸν ἀναγινωσκόμενον Ἀπόστολον κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου.

(2) Οἰκονομικὸς χάριν ὅταν τις ἀσθενῇ και δὲν δύναται νὰ βυθισθῇ εἰς τὸ ὕδωρ, τότε και μόνον ἐπιτρέπεται ὁ βαντισμός.

(3) Δύναται πλὴν τοῦ ἱερέως και ἄλλος τις, ἐκτὸς τῶν γονεῶν, ἐν ἀνάγκῃ νὰ τελέσῃ τὸ βάπτισμα παιδὸς διατρεχόντος κίνδυνον θανάτου εἰς τὸν ἀέρα, λέγων τὸ «βαπτίζεται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς κτλ.» μεθ' ὅ, ἐὰν ἐπιζήσῃ τὸ βρέφος, ἀναγινώσκονται αἱ εὐχαὶ τοῦ βαπτίσματος ὑπὸ τοῦ ἱερέως.

§ 78. Ἐὰν ὁ βαπτιζόμενος εἶναι ἐνήλιξ αὐτὸς ὀφείλει νὰ κάμῃ τὴν ἄρνησιν τοῦ διαβόλου, ἀποκρινόμενος εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ ἱερέως καὶ νὰ εἶπῃ μόνος του τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, ἀλλὰ πρὸ τούτου κατηγεῖται ἀπὸ λόγιον ἱερέα.

## 2. Τὸ χρίσμα.

§ 79. Τὸ χρίσμα εἶναι μυστήριον διὰ τοῦ ὁποίου, ἐν ᾧ χρίονται διὰ τοῦ ἁγίου μύρου εὐθὺς μετὰ τὸ βάπτισμα τὰ κυριώτερα μέλη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἱερέως, ὅστις λέγει «σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου Ἀμήν», λαμβάνει ὁ βαπτιζόμενος ἐπιχεόμενον ἐπ' αὐτὸν τὸ πνευματικὸν μῦρον ἥτοι τὴν σφραγίδα καὶ ὅλα τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ γίνεται μέτοχος τούτου, μετὰ ταῦτα δὲ προκόπτει εἰς πᾶν καλὸν ἔργον.<sup>(1)</sup>

§ 80. Τὸ χρίσμα δηλοῖ τὴν κατάβασιν τῶν χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τὸν χριζόμενον.

§ 81. Τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶναι πολλὰ, κυριώτερα δ' εἶναι ταῦτα· σοφία, σύνεσις, βουλή, ἰσχύς, γνῶσις, εὐσέβεια, πίστις, φόβος Θεοῦ, κ.λ.

§ 82. Τὸ ἅγιον μῦρον συνίσταται ἀπὸ ἡγιασμένον ἔλαιον μετὰ βαλσάμου καὶ ἄλλων εὐωδῶν ἀρωμάτων, το ὁποῖον κατασκευάζεται (=τελεσιουργεῖται) τὴν μεγάλην Πέμπτην ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις στέλλει τοῦτο καὶ εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἑλλάδος, ἣ ὁποία μοι-

---

(1) Ἐπὶ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μετεδίδοντο εἰς τὸν βαπτιζόμενον τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Οἱ διάδοχοι δὲ τῶν Ἀποστόλων ἀντὶ ταῦτα εἰσήγαγον τὴν χρῆσιν τοῦ ἁγίου μύρου.

ράζει τοῦτο καὶ εἰς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς τοῦ κράτους.

§ 83. Τὸ χρίσμα δὲν δίδεται δευτέραν φοράν, ἐκτὸς ἐὰν κανεὶς ἀρνηθῇ τὸν Χριστὸν καὶ θέλῃ νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν, τότε χρίεται μὲ τὸ μῦρον, διότι οὐδέποτε ἐπιτρέπεται παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις δευτέρον βάπτισμα.

### 3. Ἡ θεία εὐχαριστία.

§ 84. Ἡ θεία εὐχαριστία, ἡ ὁποία καὶ μετάληψις καὶ κοινωνία λέγεται, εἶναι μυστήριον εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Χριστιανὸς ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου μεταλαμβάνει αὐτὸ τὸ πανάγιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

§ 85. Τὸ μυστήριον τοῦτο παρέδωκεν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, διατάξας κατὰ τὴν τελευταίαν ἐσπέραν τῆς παραδόσεώς του, ὅταν συνέφαγε πρὸ τοῦ Πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν του εἰς τὸν μυστικὸν δεῖπνον μετὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ νίψιμον τῶν ποδῶν αὐτῶν.

§ 86. Ὁ Σωτὴρ, ἀφ' οὗ ἔλαβε μὲ τὰς ἀχράντους αὐτοῦ χεῖρας τὸν ἄρτον, προσευχηθεὶς εὐλόγησε τοῦτον, καὶ κόψας ἔδωκε μοιράσας καὶ εἰς τοὺς μαθητάς του, εἰπὼν· «λάβετε, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν», ἔπειτα ἔλαβε καὶ τὸ ποτήριον μὲ τὸν οἶνον καὶ προστάξας νὰ μεταλάβανωσιν ἐξ αὐτοῦ ὅλοι, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς λέγων· «πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ὅσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ». Α'. Κορινθ.

§ 87. Τὴν διαταγὴν αὐτὴν τοῦ Σωτῆρος ἐδέχθησαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ τὴν ἐξετέλεσαν, παρέδωσαν δὲ καὶ εἰς τοὺς διαδόχους των (1) διὰ νὰ ἐκτελῶσι τοῦτο ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ ὁ Σωτὴρ, ἦτοι μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.

Τελεῖται δὲ τὸ μυστήριον τοῦτο ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως διέταξεν αὐτὸ ἡ κεφαλὴ αὐτῆς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

§ 88. Τὴν θείαν κοινωνίαν ἐκτελεῖ καὶ προετοιμάζει ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ ἱερεὺς καὶ οὐδεὶς ἄλλος εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐκκλησίας, οὕτω πως·

Λαμβάνει ἄρτον ἐνζυμον ἀπὸ καθαρὸν σῖτον (προσφορὰν) καὶ οἶνον ἀπὸ σταφυλᾶς, καθαρὸν καὶ ἄδολον ἀπὸ ἄλλας ὕλας. Ταῦτα εὐλογοῦνται ὑπὸ τοῦ ἱερέως καὶ οὕτω τὰ ἅγια ταῦτα δῶρα μὲ τὰς προσευχὰς καὶ δεήσεις καὶ τὴν ἐπίκλησιν τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος μετουσιῶνται, ἦτοι μεταβάλλονται, ὁ μὲν ἄρτος εἰς ἀληθὲς σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ δὲ οἶνος εἰς ἀληθὲς αἷμα αὐτοῦ. (2) Ἄφ' οὗ δὲ τελειώσῃ τὸ μυστήριον, κοινωνοῦσιν εἰς τὸ ἅγιον βῆμα οἱ ἱερεῖς καὶ ἔπειτα ὁ λαός, τὸν ὀποῖον προσκαλεῖ ὁ ἱερεὺς διὰ τῶν λέξεων «μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε».

(1) Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γράφων πρὸς Κορινθίους Α'. 11 — 12 λέγει· «ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου».

(2) Τὰ τίμια δῶρα ἦτοι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταβάλλονται εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης, ἐν ᾧ εὐχόμενος ὁ ἱερεὺς λέγει· «Κατάπεμφον τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκειμένα δῶρα ταῦτα· καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸ δ' ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ».

Πρέπει δὲ νὰ γίνεταί ἡ κοινωνία καὶ κατὰ τὰ δύο εἶδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου ὁμοῦ. (1)

§ 89. Ὁ Χριστιανός, ὅταν μεταλαμβάνῃ, πρέπει νὰ πιστεύῃ ἀδισταχτῶς ὅτι τὰ παριστάμενα πρὸ τῶν ὀμμάτων αὐτοῦ, δηλ. ὁ ἡγιασμένος ἄρτος καὶ ὁ ἡγιασμένος οἶνος εἶναι αὐτὸ τὸ ἀληθινὸν σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, τοῦτο δὲ γίνεται κατὰ θεϊάν οἰκονομίαν καὶ διὰ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ.

§ 90. Τὸ μυστήριον τοῦτο τῆς θείας κοινωνίας ἀγιάζει τὸν μεταλαμβάνοντα μετὰ καθαρᾶς καρδίας, καὶ ἐνδυναμόνει αὐτὸν εἰς ἔργα καλὰ καὶ θεάρεστα, καὶ τέλος δίδει ζωὴν αἰώνιον κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει καὶ γῶ ἐν αὐτῷ» ἤτοι ὁ κοινωνῶν τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἔχει ζωὴν αἰώνιον.

§ 91. Ὁ Χριστιανός εἶναι ἀδύνατον νὰ σωθῇ, ἂν δὲν κατασκηνώσῃ ἐντὸς αὐτοῦ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ· οἱ δὲ πρέπει νὰ μεταλαμβάνῃ τοῦλάχιστον τέσσαρας φορές τὸ ἔτος, τὰ Χριστούγεννα, τὸ Πάσχα, τῶν ἀγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, διότι λέγει ὁ Σωτῆρ, «ἂν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίνητε τὸ αἷμα αὐτοῦ, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς», σπανίως δὲ μεταλαμβάνοντες, δεικνύομεν ὅτι ἐμμένομεν εἰς τὴν κακίαν καὶ ὅτι ἡ καρδία ἡμῶν εἶναι ψυχρὰ πρὸς τὸν Χριστόν.

---

(1) Οἱ δυτικοὶ δὲν μεταδίδουσιν οἶνον εἰς τὸν λαόν, ἀλλὰ μόνον διὰ τοὺς ἱερεῖς ὄρισαν τοῦτον. Τοῦτο εἶναι ἐναντίον τῆς Γραφῆς καὶ τοῦ πνεύματος τῆς Ἐκκλησίας· διότι ὁ Σωτῆρ εἶπε· «πιστεῖ ἐξ αὐτοῦ πάντες».

§ 92. Ὁ Χριστιανὸς πρέπει νὰ κοινωνῇ μετὰ προηγουμένην προετοιμασίαν, ἤτοι νηστείαν, κατάνυξιν, συμφιλίωσιν μὲ τοὺς ἐχθροὺς του, μετάνοιαν καὶ ἐξομολόγησιν, καὶ ἀφοῦ ἡ συνείδησις μετὰ προηγουμένην δοκιμασίαν καὶ ἐξέτασιν, ἀνέχη εἰς τὴν ψυχὴν του φόβον Θεοῦ, πίστιν καὶ ἀγάπην, εἶπη εἰς αὐτόν, ὅτι εἶναι καθαρὸς πάσης ἁμαρτίας καὶ ἐπομένως ἅγιος τῆς κοινωνίας (4), διότι ἀλλέως προξενεῖ βλάβην καὶ καταδίκην εἰς τὸν ἀναξίως καὶ κατὰ συνήθειαν μεταλαμβάνοντα, διότι ὁ τοιοῦτος εἶναι καταφρονητὴς τοῦ Θεοῦ.

§ 93. Τὴν θείαν κοινωνίαν πρέπει οἱ Χριστιανοὶ νὰ δεχόμεθα ἀπαράλλακτα, καθὼς αὐτὸν τὸν Σωτῆρα ἡμῶν Χριστόν.

§ 94. Τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας προσφέρεται θυσία δι' ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς ζῶντας καὶ τεθνεῶτας, τοὺς ἐλπίζοντας εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν αἰώνιον.

#### 4. Ἡ Ἐξομολόγησις.

§ 95. Ἡ ἐξομολόγησις εἶναι μυστήριον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἐξομολογούμενος τὰς ἁμαρτίας του εἰς τὸν πνευματικὸν ζητεῖ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ καὶ λαμβάνει διὰ τοῦ ἱερέως ἀπὸ τὸν Θεὸν τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν του, ἣ ἐπιβάλλει ὁ ἱερεὺς τὰ κεκανονισμένα διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐπιτίμια.

§ 96. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἔδωκεν

(3) «Δοκιμαζέτω δ' ἄνθρωπος ἑαυτὸν καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίσει καὶ πίνει μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου» λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος Α' πρὸς Κορινθ. ια'. 28, 29.

εις τούς Ἀποστόλους τὴν ἐντολὴν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὰς ἁμαρτίας, παρὰ τῶν ὁποίων οἱ διάδοχοι τούτων, ἦτοι οἱ ἐπίσκοποι καὶ τῇ ἀδείᾳ τούτων οἱ ἱερεῖς ἔλαβον τὴν ἀνωτάτην ταύτην ἐξουσίαν καὶ ἀδειαν τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, τὴν ὁποίαν εἶχον καὶ οἱ Ἀπόστολοι. Ὡστε οἱ ἱερεῖς, οἵτινες ἀντιπροσωπεύουσι τὸν Σωτῆρα καὶ κυβερνῶσι τὴν Ἐκκλησίαν μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰῶνων (1), ἔχουσι τὴν ἐξουσίαν τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, λαβόντες ταύτην κατὰ διαδοχὴν ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωκε ταύτην ὁ Σωτῆρ, καὶ ἡμεῖς ἔχομεν τὴν βεβαιότητα, ὅτι διὰ τῆς ἐξομολογήσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν θέλομεν λάβει τὴν ἄφεσιν τούτων.

§ 97. Τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως θεμελιούται ἐπὶ τῶν ῥητῶν τούτων λόγων τοῦ Σωτῆρος, ὅστις ἐμφυσήσας τοὺς μαθητάς του, λέγει αὐτοῖς «λάβετε Πνεῦμα ἅγιον· ἂν τινῶν ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινῶν κρατῆτε, κεκράτηνται» (Ἰωάν. κ'. 21—23). Καὶ πάλιν «Ἄμην, λέγω ὑμῖν, ὅσα ἐὰν δῆσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ» (Ματθ. ιθ' 18).

§ 98. Καὶ ὁ Χριστός, ὅσάκις ἔδωκεν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἔπραξε τοῦτο μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτωλῶν. Οὕτως ἔλαβον τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν ἡ Μαγδαληνὴ, ἡ Πόρνη, ἡ Σαμαρεῖτις, καὶ ὁ ληστής, καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἀγα-

(1) «Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσης τῆς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἵωνος». Ματθ. κη'. 20.

μένη γυνή (1). Ὁμοίως καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἔθηκαν ἐν ἐνεργείᾳ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξομολογήσεως (2).

§ 99. Ὁ Χριστιανὸς μετανοῶν καὶ μέλλων νὰ ἐξομολογηθῆ πρέπει·

1) Νὰ ἐξετάσῃ τὸν βίον του καὶ νὰ ἴδῃ, τί κατ' ἄλλαντα παρημέλησε καὶ τίνας ἐντολάς παρέβη καὶ κατεπάτησε.

2) Ἀφ' οὗ γνωρίσῃ τὰς ἁμαρτίας καὶ καταδικάσῃ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, διότι ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ἠσέβησε, νὰ λυπηθῆ ἐκ βάθους καρδίας δι' αὐτάς, καὶ διὰ τὴν πονηρὰν διαγωγὴν του, καὶ μετανοήσῃ εἰλικρινῶς.

3) Νὰ ἔχῃ ἐλπίδα εἰς τὸ ἔλεος καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι δὲν θὰ ἀποβάλῃ αὐτὸν μετανοοῦντα, καὶ ὅτι θὰ λάβῃ τὴν σωτηρίαν του.

4) Νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν ἱερεα καὶ εἶπῃ τὰς ἁμαρτίας του, ἔχων ἀπόφασιν καὶ ὑποσχόμενος ὅτι δὲν θελεῖ ὑποπέσει εἰς ταύτας δευτέραν φοράν.

§ 100. Μετὰ εἰλικρινῆ ἐξομολόγησιν ὁ ἱερεὺς, ὁ ἀληθὴς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐξαγγέλλει

(1) Λουκᾶς ζ'. 47, Ἰωαν. ἡ. 9—10, καὶ δ'. 19.

(2) «Ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα ὑμῶν. Ἰακωβ. ἐπιστ. κεφ. ε'. «Ἐἶν ὁμολογήσητε τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν, πιστοὶ ἔστε, καὶ δίκαιοι, ἵνα ἀφῆ ὑμῖν τὰς ἁμαρτίας, καὶ καθάρσις ὑμᾶς πάσης ἀδικίας». Ἰωάν. α' καὶ ὁ Λουκ. εἰς Πραξ. Ἀποστ. ιθ'. 18 λέγει· «πολλοὶ τῶν πεπιστευκότων ἤρχοντο ἐξομολογούμενοι καὶ ἀναγγέλλοντες τὰς πράξεις αὐτῶν». Καὶ εἰς τὸν Ἰωάννην τὸν Περδρόμον, κηρύσσοντα τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος, πολλοὶ ἐξομολογοῦντο· «Τότε ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν Ἰεροσόλυμα, καὶ πᾶσα Ἰουδαία, καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος τοῦ Ἰορδάνου. Καὶ ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ Ἰορδάνῳ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν». Ματ. γ' 6 καὶ Μάρκ. α. 5.

εις τὸν μετανοοῦντα τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἢ νοουθετεῖ ἢ συμβουλεύει ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὴν ψυχοφθόρον ἁμαρτίαν.

§ 101. Ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ ἐξομολογηθῆται, ὅσακις καταλαμβάνῃ ὅτι ἔσφαλλε καὶ ἐπομένως τύπτῃ αὐτὸν ἢ συνείδησις ἢ ὁσάκις προετοιμάζεται εἰς τὴν ἁγίαν εὐχαριστίαν.

### Δ. Ἡ ἱερωσύνη.

§ 102. Ἡ ἱερωσύνη εἶναι μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον, διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ λειτουργοῦντος ἀρχιερέως κατέρχεται ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὸν ἐκλεχθέντα διὰ τὴν διακονίαν ταύτην.

§ 103. Ἡ χειροτονία γίνεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δια τῆς ἐπικλήσεως τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, δι' οὗ λαμβάνει τὴν χάριν ὁ χειροτονηθεὶς ἱερεὺς εἰς τὸ νὰ ἐκτελῇ ἀξίως ὅλα τὰ μυστήρια ἐκτὸς τοῦ τῆς ἱερωσύνης καὶ νὰ ποιμαίνῃ, ὡς ὁ καλὸς ποιμὴν, εὐσεβῶς τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ, ἦτοι τοὺς Χριστιανούς καὶ νὰ κηρύττῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

§ 104. Ὁ ἐκλεχθεὶς καὶ χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος ὀφείλει νὰ εἶναι «τύπος (παράδειγμα) τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι, ἐν πίστει, ἐν ἀγνείᾳ» Παῦλ. Α'. Τιμ. δ'. 12.

§ 105. Οἱ ἐπίσκοποι ἔλαβον τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸ νὰ μεταδίδωσι τὴν χάριν ἐκ διαδοχῆς ἀπὸ τοῦς Ἀποστόλους, οἵτινες παρέλαβον ταύτην ἀπὸ τὸν ἄκρον ἀρχιερέα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅστις εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ Ἀποστόλους του ἔδωκε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· οὗτοι δὲ μετέδωκαν τὸ

ἀξίωμα τοῦτο ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς διαδόχους των καὶ οὕτως ἔφθασε μέχρις ἡμῶν.

§ 106. Οἱ Χριστιανοὶ ὀφείλομεν νὰ προσφέρωμεν σέβας καὶ τιμὴν εἰς πάντας τοὺς ἱερωμένους ἀνεξαιρέτως, διότι αὐτοὶ ἀγρυπνοῦσι καὶ μεσιτεύουσι δι' ἡμᾶς εἰς τὸν Θεόν, διὰ νὰ πράττωσι μετὰ χαρᾶς τοῦτο καὶ οὐχὶ στενάζοντες· ἔτι δὲ διότι κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας ἀπεικονίζουσι τὸν Χριστόν. Ἄν δὲ τυχὸν δὲν εἶναι τις ἄξιος, αὐτὸς θὰ δώσῃ λόγον δι' ἑαυτὸν εἰς τὸν Θεόν, ἡμεῖς ὅμως πρέπει νὰ προσφέρωμεθα μὲ τὸ ἀνῆκον πάντοτε σέβας.

§ 107. Οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης εἶναι τρεῖς· ὁ τοῦ ἐπισκόπου, ὁ τοῦ πρεσβυτέρου (τοῦ ἱερέως) καὶ ὁ τοῦ διακόνου. Καὶ ὁ μὲν Ἐπίσκοπος διοικεῖ τὴν ἐκκλησίαν τελεῖ τὰ μυστήρια, καὶ ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ χορηγῇ διὰ τῆς χειροτονίας εἰς ἄλλους τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης· ὁ δὲ πρεσβύτερος ἐπιτελεῖ τὰ μυστήρια πλὴν τοῦ τῆς ἱερωσύνης· ὁ δὲ διάκονος ὑπηρετεῖ κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων.

#### 6. Ὁ γάμος.

§ 108. Ὁ γάμος εἶναι μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή, ἀφοῦ ὁμολογήσωσιν ἐνώπιον τοῦ ἱερέως, ὅτι θὰ ἔχωσιν ἀμοιβαίαν ἀγάπην καὶ πίστιν καὶ τιμὴν, ἐφ' ὅρου ζωῆς, συνάπτονται εἰς γάμου κοινωνίαν διὰ τῶν εὐχῶν καὶ τῆς εὐλογίας τοῦ ἱερέως.

§ 109. Ὁ ἱερεὺς ἐπικαλεῖται τὴν θείαν χάριν, ἥτις κατέρχεται ἐπὶ τῶν εἰς γάμου κοινωνίαν συνδεομένων καὶ ἀγιάζει αὐτούς, εἰς νόμιμον συνοικέσιον, ὥστε νὰ συζῶσι μέχρι τέλους τῆς ζωῆς των

εὐσεβῶς, καὶ θεαρέστως, πρὸς ἀμοιβαίαν βοήθειαν καὶ Χριστιανικὴν τῶν τέκνων τῶν ἀνατροφῆν.

§ 110. Οἱ συνερχόμενοι εἰς γάμον ἔχουσι καθήκοντα καὶ χρέη πρὸς ἀλλήλους·

α'. Ὁ ἀνὴρ ὀφείλει νὰ ἀγαπᾷ ἐκ καρδίας τὴν γυναῖκά του, ὡς τὸν ἑαυτὸν του, καὶ νὰ φέρηται πρὸς αὐτὴν μὲ συγκατάβασιν, διότι εἶναι ἀσθενεστέρα.

β'. Ἡ γυνὴ νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ τιμᾷ τὸν ἄνδρα τῆς καὶ νὰ ὑποτάσσεται εἰς αὐτὸν ὡς κεφαλὴν τῆς, ὑπομένουσα μὲ πραότητα τὰς τυχόν ἐλλείψεις του.

γ'. Καὶ οἱ δύο δὲ ἔχουσι χρέος νὰ φυλλάττωσι τίμιον τὸν γάμον καὶ νὰ φροντίζωσι διὰ νὰ ἀναθρέψωσι τὰ τέκνα τῶν εἰς τὸν φόβον καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ συνοικῶσιν, ἕως χωρίσῃ αὐτοὺς ὁ Θεὸς διὰ τοῦ θανάτου.

### Ζ. Τὸ Εὐχέλαιον.

§ 111. Τὸ Εὐχέλαιον εἶναι μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ ἱερεῖς προσευχόμενοι καὶ δεόμενοι πρὸς ἁγιασμὸν τοῦ ἐλαίου, χρίουσι διὰ τούτου τὸν ἀσθενοῦντα καὶ παρακαλοῦσι τὸν Θεόν, ἵνα δώσῃ εἰς τὸν πάσχοντα ὀχι μόνον τὴν ἴασιν τῆς νόσου, ἀλλὰ καὶ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν του ἢ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς.

§ 112. Τὸ μυστήριον τοῦτο στηρίζεται ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ Ἰακώβου· «ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν, προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτόν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος· κἂν ἁμαρτίας ἦ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ».

§ 113. Τὸ μυστήριον τοῦτο ἀγιάζεται ἀπὸ ἐψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

πτά ἱερεῖς ἢ τρεῖς, ἀλλὰ μόνον ὑπὲρ ὀρθοδόξων· τε-  
λείται δὲ ὁσάκις ὁ Χριστιανὸς θελήσῃ, κυρίως ὅμως  
ὄτε προετοιμαζόμεθα εἰς ἁγίαν μετάληψιν.

### ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

§ 114. Εἰς τὸ β'. τμήμα τὸ ἱεροτελεστικὸν ἐμά-  
θομεν, ὅτι διὰ τῶν μυστηρίων μεταδίδονται εἰς  
ἡμᾶς τοὺς πιστοὺς τὰ χαρίσματα καὶ αἱ δωρεαὶ τοῦ  
ἁγίου Πνεύματος· οὕτω:

1) Διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀποπλύνομεν τὸ προ-  
πατορικὸν ἁμάρτημα καὶ εἰσέρχομεθα εἰς νέαν πνευ-  
ματικὴν ἢτοι ἀγγελικὴν ζωὴν.

2) Διὰ τοῦ χρίσματος στερεούμεθα εἰς τὴν χά-  
ριν, τὴν ὁποίαν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐλάβομεν.

3) Διὰ τῆς θείας εὐχαριστίας ἐνούμεθα μετὰ  
τοῦ Κυρίου καὶ λαμβάνομεν τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρ-  
τιῶν, τὰς ὁποίας μετὰ τὸ βάπτισμα ἐπράξαμεν.

4) Διὰ τῆς ἐξομολογήσεως καθαρίζομεν ἡμᾶς  
αὐτοὺς διὰ τῆς ἀφεσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ὑπὸ  
τοῦ πνευματικοῦ.

5) Διὰ τῆς ἱερωσύνης ὁ λειτουργὸς λαμβάνει  
τὴν ἐξουσίαν νὰ ἁγιάζῃ τοὺς πιστοὺς, καὶ ποιμαί-  
νῃ τὴν Ἐκκλησίαν.

6) Διὰ τοῦ γάμου εὐλογεῖται καὶ ἁγιάζεται ὁ  
συζυγικὸς βίος.

7) Διὰ τοῦ εὐχελαίου δίδεται ἡ ὑγεία τοῦ σώ-  
ματος καὶ σωτηρία τῆς ψυχῆς.

§ 115. Ἐν γένει εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς κατη-  
χήσεως ἦτοι τὸ δογματικὸν ἐδιδάχθημεν τὴν πί-  
στιν, ἢτοι ὅλα ὅσα πρέπει νὰ πιστεύωμεν.

§ 116. Πλήν τούτων ἡ ὀρθόδοξος Χριστιανικὴ  
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ορησχεία ἔχει καὶ ἔθιμά τινα καὶ ἱεράς παραδόσεις, αἵτινες διεσώθησαν διὰ ζώσης φωνῆς καὶ εἶναι ἴσης ἀξίας καὶ σεβατισμοῦ μὲ τὸν ἔγγραφον θεῖον λόγον (1), καὶ αἵτινες συντείνουσι τὸ μὲν εἰς βελτίωσιν τῶν ἡθῶν, τὸ δὲ εἰς εὐπρέπειαν τῆς Ἐκκλησίας· τοιαῦτα εἶναι·

1) Τὸ νὰ στρεφώμεθα πρὸς ἀνατολὰς ἐν ὥρᾳ τῆς προσευχῆς.

2) Τὸ νὰ ποιῶμεν τὸ σημεῖον τοῦ τιμίου σταυροῦ εἰς τὰς προσευχάς, εἰς τὰς ἱεράς τελετάς κτλ.

3) Τὸ νὰ ἐνδύωνται οἱ ἱερουργοῦντες λαμπρὰ ἄμφια, ὅταν ἐπιτελῶσι τὴν θεῖαν λατρείαν.

4) Τὸ νὰ ἀνάπτωνται φῶτα κατὰ τὰς ἱεράς τελετάς, εἰς ἐνδειξιν τῆς ἐνθέρμου πίστεως πρὸς τὸν Θεόν.

5) Τὸ νὰ προσφέρηται θυμίαμα, εἰς ἐνδειξιν τῆς πρὸς τὸν Οὐράνιον πατέρα κατευθυνομένης προσευχῆς.

6) Τὸ νὰ προπορεύηται ὁ σταυρός, εἰς σημεῖον πίστεως εἰς τὸν ἐπ' αὐτοῦ ἐσταυρωμένον.

7) Τὸ νὰ ἀγιαζῆται τὸ ὕδωρ, εἰς ἐνθύμησιν τοῦ ἐν Ἰορδάνῃ βαπτισθέντος Χριστοῦ.

§ 117. Ὅλα δὲ ταῦτα πρέπει οἱ Χριστιανοὶ νὰ μαθηθῶμεν καλῶς καὶ νὰ πιστεύωμεν, ὅπως τὰ ἐδιδάχθημεν, καὶ τότε καὶ εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν θὰ ζήσωμεν μὲ φόβον Θεοῦ καὶ δίκαιοι καὶ ἐνάρετοι θὰ γίνωμεν, καὶ μετὰ θάνατον θὰ κριθῶμεν ἄξιοι διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν αἰώνιον ζωὴν.

(1) Περὶ τῆς ἱερῆς παραδόσεως γράφων ὁ Παῦλος λέγει «ἀρχὸν οὖν, ἀδελφοί, στήκετε, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν». (Θεσσαλ. Β'. β'. 15) καὶ ἐκινῶς παρέδωκαν ἡμῖν τὰς παραδόσεις κατέχετε. (Κορινθ. Α'. ια'. 2).

## ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

### ΠΟΙΚΟΝ.

#### ΤΜΗΜΑ Α'.

##### ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ Η ΤΩΝ ΔΕΚΑ ΕΝΤΟΛΩΝ.

§ 118. Ἡ πίστις ἐκδηλοῦται διὰ τῆς ἀγάπης. Ἀγάπη δὲ εἶναι ἐκδήλωσις ἐξωτερικὴ τῆς διαθέσεως ἢ τῶν αἰσθημάτων ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον διὰ καλῶν ἔργων.

Ἡ ἀγάπη ἢ τὰ καλὰ ἔργα ἐπιβάλλονται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ νόμου ἤτοι τῶν δέκα ἐντολῶν.

§ 119. Ὁ Θεὸς νόμος ὑποδεικνύει τὴν διαφορὰν τῶν καλῶν ἀπὸ τῶν κακῶν ἔργων, ἐπομένως καλὸν ἔργον εἶναι ὅ,τι συμφωνεῖ μὲ τὸν Θεῖον νόμον, κακὸν δ' ὅ,τι ἀντίκειται εἰς τοῦτον.

Καὶ ἡ μὲν σταθερὰ συνήθεια τοῦ νὰ πράττη τις τὰ ἀγαθὰ ἔργα λέγεται ἀρετὴ, ἡ δὲ ἕξις τοῦ νὰ πράττη τὸ κακὸν λέγεται κακία, ἀμαρτία, ἀσέβεια.

§ 120. Ὁ Θεὸς δημιουργήσας τὸν ἄνθρωπον ἐνεφύτευσεν καὶ ἐνετύπωσεν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ τὸν Θεῖον νόμον ὡς ἄγρυπνον φύλακα τῶν πράξεων τοῦ διὰ νὰ ἀκολουθῶσι πάντες αὐτόν. Ὁ νομὸς οὗτος εἶναι ἔμφυτος ἤτοι φυσικός.

121. Ὁ ἔμφυτος οὗτος νόμος εἶναι ἡ συνείδησις, ἣτις χαίρει καὶ εὐφραίνει ἡμᾶς, ὅταν πράττωμεν τὸ καλόν, λυπεῖ δὲ ἡμᾶς καὶ τύπτει, ὅταν πράττωμεν τὸ κακόν, καὶ δὲν μᾶς ἀφίνει ἡσύχους, ἀλλὰ συχνὰ μᾶς φέρη τοῦτο εἰς τὸν νοῦν. Ἡ συνείδησις λοιπὸν διακρίνει τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν.

§ 122. Ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶδεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος διὰ τὴν ἑλεεινὴν θέσιν καὶ διεφθαρμένην κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔφερον αὐτὸν ἡ ἁμαρτία, δὲν ἠδύνατο νὰ σωθῆ, διότι ἐπωρώθη καὶ διεφθάρη ἡ συνείδησις του, ἔδωκε τὸν γραπτὸν νόμον ἤτοι τὰς δέκα ἐντολάς (δεκάλογον) εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς προφάσεως, ὅτι δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ διακρίνη τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν. Σκοπὸς λοιπὸν τῶν δέκα ἐντολῶν ἦτο νὰ διδάξωσιν αὐταὶ τὸν ἄνθρωπον τὰ καθήκοντά του.

§ 123. Αἱ δέκα ἐντολαὶ ἦσαν γεγραμμέναι εἰς δύο πλάκας, καὶ περιέχονται εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.

*Αἱ δέκα ἐντολαί. (\*)*

**Α'.** Ἐγὼ εἰμὶ Κύριος ὁ Θεός σου. Οὐκ ἔσονται σοὶ θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ.

**Β'.** Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ Οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδατιν ὑποκάτω τῆς γῆς. Οὐ προσκυνήσεις αὐτοὺς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοὺς.

**Γ'.** Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαιῶ· οὐ γὰρ μὴ καθαρῖσει Κύριος ὁ Θεός σου τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαιῶ.

**Δ'.** Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιαῶσαι αὐτήν. Ἐξ ἡμέρας ἔργῶ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ Σου.

(\*) Ἐξ.δ. κ'. 2—17, καὶ Δευτερ. ε'. 6—21.

**Ε'. Τίμα τὸν πατέρα Σου καὶ τὴν μητέρα Σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς.**

**ΣΤ'. Οὐ φονεύσεις.**

**Ζ'. Οὐ μοιχεύσεις.**

**Η'. Οὐ κλέψεις.**

**Θ'. Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ.**

**Ι'. Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου, οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν οἰκίαν τοῦ πλησίον σου, οὔτε τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ, οὔτε τὸν παῖδα αὐτοῦ, οὔτε τὴν παιδίσκην αὐτοῦ, οὔτε τοῦ βοῦς αὐτοῦ, οὔτε τοῦ ὑποζυγίου αὐτοῦ, οὔτε παντὸς κτήνους αὐτοῦ, οὔτε ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστί.**

§ 124. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς συνεκεφαλαίωσε τὰς δέκα ἐντολάς εἰς δύο·

α) εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην, ἥτις περιέχεται εἰς τὰς τέσσαρας πρώτας.

β) εἰς τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, ἥτις περιέχεται εἰς τὰς ἕξ ἄλλας.

§ 125. Ὅτι ὁ Σωτὴρ συνεκεφαλαίωσεν εἰς δύο τὰς ἐντολάς, γίνεται φανερὸν ἐκ τούτου· Ἐρωτηθεὶς «πῶς ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ» ἀπεκρίνατο. «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου. Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολὴ. Δευτέρα δὲ ὁμοίᾳ αὐτῇ· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται». (Ματθ.)

## II. Ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν.

§ 126. Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη συνίσταται·

α) Εἰς τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν ἐντολῶν. «Ἐὰν ἀγαπάτε με, τὰς ἐντολάς τὰς ἐμὰς τηρήσατε»· λέγει ὁ Σωτὴρ.

β) Εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων ἡμῶν ἤτοι τῶν καλῶν ἔργων καὶ τὴν ἐνάρετον διαγωγὴν.

§ 127. Ἡ πρώτη ἐντολὴ μᾶς διδάσκει τὸν ἀληθῆ Θεόν, καὶ διατάσσει τὴν ἐπίγνωσιν αὐτοῦ. Ὅθεν ὀφείλομεν νὰ πιστεύωμεν καὶ ὁμολογῶμεν ἓνα μόνον Θεὸν ἀληθινόν, καὶ ποιητὴν τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ὄρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων καὶ νὰ λατρεύωμεν αὐτόν· ὅθεν ἡ ἐντολὴ αὕτη μᾶς διδάσκει τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν καὶ ἀγάπην.

§ 128. Εἰς τὰς προσευχὰς μᾶς ἐπικαλούμενοι τὴν Θεοτόκον καὶ τοὺς ἁγίους, δὲν παραβαίνομεν τὴν πρώτην ἐντολήν, διότι ἡμεῖς παρακαλοῦμεν τοὺς ἁγίους οὐχὶ ὡς Θεούς, ἀλλ' ὡς φίλους τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπηρέτας αὐτοῦ, (1) νὰ πρεσβεύωσι καὶ μεσιτεύωσιν ὡς ἀδελφοὶ ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν, ἐν ᾧ τὸν Θεὸν ἐπικαλούμεθα ὡς ὑψιστον Κύριον, καὶ παντοδύναμον τῶν ὄλων δεσπότην, ὡς τὸ ἀντικείμενον τῆς λατρείας ἡμῶν. Δι' ὁ μόνον τὸν Θεὸν λατρεύομεν, τοὺς δὲ ἁγίους τιμῶμεν καὶ σεβόμεθα.

§ 129. Ἡ τιμὴ δὲ τῶν ἁγίων ἀναφέρεται εἰς τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ, διότι κατὰ τὸν Δαβὶδ· «ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου ὁ Θεός»· ἔπειτα παράδειγμα ἔχομεν ὅτι καὶ ὁ Θεὸς διέταξε τοὺς φίλους τοῦ Ἰωβ δι' αὐτοῦ νὰ προσφέρωσι θυσίαν

(1) Πιστοὶ δοῦλοι ἐν τῷ οἴκῳ Θεοῦ. Ἀριθ. ιβ' 7.

καὶ οὗτος νὰ παρακαλέσῃ δι' αὐτούς. Καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ τὴν εἰς τοὺς ἀγίους ἀποδιδομένην τιμὴν ταυτί-  
ζει μὲ τὴν πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν οὐράνιον πατέρα ὀ-  
φειλομένην, διότι λέγει εἰς τοὺς Ἀποστόλους· «ὁ  
δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται· καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος  
δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με». (Ματθ. ι', 40).

§ 130. Ἐναντίον εἰς τὴν πρώτην ἐντολὴν ἀ-  
μαρτάνουσιν 1) Οἱ ἄθεοι ὅσοι ἀρνοῦνται τὸν Θεόν.  
«Καὶ εἶπεν ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· οὐκ ἔστι  
Θεός». 2) Οἱ πολύθεοι, καθὼς οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληγες.  
3) Οἱ αἵρετικοί. 4) Οἱ μάγοι καὶ οἱ πιστεύοντες  
εἰς φυλακτὰ καὶ οἱ γόητες. 5) Οἱ δεισιδαίμονες  
καὶ οἱ προληπτικοί. 6) Οἱ ἔχοντες τὰς ἐλπίδας εἰς  
ἑαυτοὺς καὶ εἰς τὰ πλούτη των καὶ λοιπὰ γήϊνα  
πράγματα καὶ ὄχι εἰς τὴν προνοιαν τοῦ Θεοῦ.

§ 131. Ἡ δευτέρα ἐντολὴ ἀπαγορεύει τὴν εἰ-  
δωλολατρείαν ἣτοι μᾶς διδάσκει, ὅτι δεν πρέπει νὰ  
λατρεύωμεν ὡς Θεὸν τὰ κτίσματα, τὰ εἰδῶλα τῶν  
ψευδῶν θεῶν, καθὼς οἱ εἰδωλολάτραι.

§ 132. Εἰς τὴν δευτέραν ἐντολὴν ἀμαρτάνουσιν  
1) οἱ εἰδωλολάτραι, 2) οἱ φιλήθονοι, 3) οἱ ὑποκρι-  
ταὶ καὶ οἱ καθ' ὑπόκρισιν προσκυνῶντες καὶ νη-  
στεύοντες, 4) οἱ ὑπερήφανοι, 5) οἱ πλεονέκται,  
διότι ἡ πλεονεξία εἶναι εἰδωλολατρεία, 6) οἱ λαί-  
μαργοι «ὦν Θεός ἡ κοιλία».

§ 133. Μᾶς διατάσσει ἐπομένως ἡ ἐντολὴ αὕτη  
τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν νηστείαν,  
τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ τὴν ἄνευ ἐπιδείξεως ἐκ-  
τέλεσιν παντός καλοῦ ἔργου.

§ 134. Αἱ σεπταὶ εἰκόνες τῶν ἀγίων παριστῶσι  
τὸν ἀληθινὸν Θεόν, τὸν Σωτῆρα, τὴν Θεοτόκον,

καὶ τοὺς ἁγίους, ἤτοι πρόσωπα ἀληθοῦς, ἢ προσκύνησις δ' ἡμῶν δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν εἰκόνα, τὸ ξύλον καὶ τὰ χρώματα, τὸν ἄργυρον ἢ τὸν χρυσόν, ἀλλὰ εἰς τιμὴν καὶ προσκύνησιν, ἣτις ἀναδιβάσσεται εἰς τὸ πρωτότυπον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων. Θέτοντες δὲ νοερώς εἰς τὰ ὄμματά μας τὴν παρουσίαν ἐκείνων, ζητοῦμεν νὰ μιμῶμεθα τοὺς ἀπεικονιζομένους ἁγίους· τιμῶμεν δ' αὐτὰς μόνον διὰ τοῦ ἀσπασμοῦ. Ὅθεν, ὅταν τὸν ἐσταυρωμένον προσκυνῶμεν, παριστάνομεν εἰς τὸν νοῦν μας τὸν εἰκονιζόμενον Χριστόν, τὸν σταυρούμενον διὰ τὴν σωτηρίαν μας.

§ 135. Τιμῶντες τὰς ἁγίας εἰκόνας, τιμῶμεν καὶ ἀνακηρύττομεν τὸν Θεόν, τὸν θαυμαστὸν ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ. Ἡ ἐβδόμη οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐπέτρεψε νὰ ἔχωμεν τὰς ἱεράς εἰκόνας καὶ εἰς τοὺς οἴκους ἡμῶν, καὶ διατάσσει νὰ τιμῶμεν ἀσπαζόμενοι καὶ προσκυνοῦντες μὲ εὐλάβειαν, καθὼς καὶ τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν Σταυρόν, τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, τὰ ἅγια λείψανα, καὶ ὥρισε νὰ θυμιῶμεν αὐτὰς, ἀνάπτομεν λαμπάδας καὶ λύχνους· καὶ τέλος μᾶς διδάσκει ὅτι ἡ τιμὴ, ἢ ἀποδιδομένη εἰς τὴν εἰκόνα, μεταβαίνει εἰς τὸ πρωτότυπον, εἰς τὸ ὑπὸ ταύτης εἰκονιζόμενον. Ἀμαρτάνομεν δὲ ὅταν προσκυνοῦντες εἰκόνα τινὰ εἰς αὐτὴν μόνην ἐλπίζομεν, δηλ. εἰς τὸν χρυσόν, τὸν ἄργυρον, τὴν τέχνην τῆς ζωγραφίας κ. τ. λ.

§ 136. Ἡ τρίτη ἐντολὴ ἀπαγορεύει τὸν ὄρκον, ἤτοι μᾶς διδάσκει ὅτι δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἰς ἀνωφελῆ, μάταια, καὶ κοσμηκῶς, ὀμνύοντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ

βεβαιώσωμεν τοὺς λόγους ἡμῶν, εἴτε ἀληθεῖς εἴτε ψευδεῖς.

§ 137. Σπανίως δὲ καὶ πάλιν, μὲ ὄλον τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν εὐλάβειαν πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μόνον τότε·

α.) Ὅταν πρόκηται περὶ ψυχωφελῶν πραγμάτων.

β.) Ὅταν ἡπολιτεία, τὸ δικαστήριον ἀπαιτῇ τὸν ὄρκον, ὅτε ὁμῶς πρέπει νὰ ἔχωμεν σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ μὴ παραβῶμεν ταῦτον, διότι ἄλλως καὶ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον τιμωρούμεθα, καὶ εἰς τὸν ἄλλον δὲν θὰ εὕρωσι σωτηρίαν οἱ ἀρνηθέντες τὴν ἀλήθειαν.

§ 138. Ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ λέγῃ πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, διότι ἀλήθεια εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός, «ἐγὼ εἰμὶ ἡ ἀλήθεια» λέγει ὁ Σωτὴρ· καὶ οὕτω δὲν θὰ ἔχῃ ἀνάγκην τοῦ ὄρκου, διότι τὸ ναὶ ναὶ αὐτοῦ εἶναι ἀληθινὸν ναί, καὶ τὸ οὐ οὐ ἀληθινὸν οὐ (1). Ὁ Χριστιανὸς ποτὲ δὲν πρέπει νὰ λέγῃ τὸ ψεῦμα, διότι τοῦτο εἶναι τοῦ Διαβόλου, εἶναι δὲ τοῦτο τὸ σπέρμα πάσης κακίας καὶ ἁμαρτίας.

§ 139. Εὐτυχεῖς γίνονται οἱ λέγοντες τὴν ἀλήθειαν, διότι ὁ φιλαλήθης οὐδέποτε υποπίπτει εἰς ἁμαρτήματα καὶ κακὰς πράξεις, καὶ εἶναι πάντοτε ἡσυχὸς κατὰ διάνοιαν, διότι δὲν θὰ σκέπτηται τί νὰ ἐπινοήσῃ πρὸς δικαιολόγησίν του· ἔχει δὲ καὶ τὸ κέρδος ὅτι εἶναι πάντοτε πιστευτός, ἐν ᾧ ὁ ψεύστης κερδίζει τοῦτο μόνον, «ὅτι καὶ ὅταν λέγῃ τὴν ἀλήθειαν νὰ μὴ γίνηται πιστευτός».

---

(1) Ὁ Σωτὴρ λέγει· «Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ὀμῶσαι ἄλλως· ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν, ναί, ναί, οὐ, οὐ· τὸ δὲ περισσὸν ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστὶ». Ματθ. ε'. 34.

§ 140. Ἀμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην  
1) οἱ βλάσφημοι, 2) οἱ γογγύζοντες κατὰ τοῦ  
Θεοῦ, 3) οἱ καταρώμενοι τοὺς ἀνθρώπους, 4) οἱ  
ἐπίορκοι καὶ οἱ παρακινοῦντες ἄλλους εἰς ἐπιορ-  
κίαν, οἱ παραβάται τῶν ὑποσχέσεών των εἴτε πρὸς  
τὸν Θεὸν εἴτε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, 6) οἱ ψεῦσαι,  
7) οἱ χωρὶς ἀνάγκης ἔχοντες ἐν τῷ στόματι αὐ-  
τῶν κατὰ τὰς συνήθεις ὁμιλίας τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ  
διὰ μικρὰ πράγματα.

§ 141. Ἡ τετάρτη ἐντολὴ μᾶς λέγει, ὅτι πρέ-  
πει νὰ μὴ ἐργαζώμεθα τὴν Κυριακὴν, ἀλλὰ νὰ κα-  
ταπαύωμεν τὰ ἔργα ἡμῶν καὶ νὰ ἐνασχολώμεθα  
εἰς λατρείαν τοῦ Θεοῦ.

§ 142. Ἡ ἐβδόμη ἡμέρα διὰ τοὺς Ἑβραίους ἦτο  
τὸ Σάββατον, τὸ ὁποῖον δηλοῖ ἀνάπαυσιν, διότι  
αὐτὴν τὴν ἡμέραν κατέπαυσεν ἀπὸ τὴν δημιουρ-  
γίαν τοῦ κόσμου ὁ Θεός, κατ'αὐτὴν ἐλύτρωσε τοὺς  
Ἰσραηλίτας ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον.

§ 143. Οἱ Χριστιανοὶ ἀντὶ τοῦ Σαββάτου ἐορτά-  
ζομεν τὴν Κυριακὴν, διότι αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἡγία-  
σεν ὁ Χριστὸς διὰ τῆς Ἀναστάσεώς του καὶ ἐκ  
τούτου ἐγεινεν ἡ ἀνακαίνισις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ  
ἐλευθερία ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ διαβόλου.

§ 144. Ὁ Χριστιανὸς οὐ μόνον τὰς Κυριακάς,  
ἀλλὰ καὶ ἄλλας μεγάλας ἐορτάς, πρέπει νὰ ἀφι-  
ερώνηται εἰς λατρείαν τοῦ Θεοῦ διὰ τὰς θείας αὐ-  
τοῦ εὐεργεσίας, διότι ἐδημιούργησε καὶ συντηρεῖ  
τὸν κόσμον, ὀφείλει δὲ νὰ φροντίξῃ νὰ μιμηταὶ τὸν  
βίον τῶν ἐορταζομένων ἀγίων, ἐπισκεπτόμενος τὴν  
Ἐκκλησίαν τακτικῶς, ἀγαθοεργῶν, ἀναγινώσκων  
τὴν Γραφὴν καὶ ἄλλα ὠφέλιμα καὶ ἠθικὰ βιβλία.

145. Μεγάλαι έορταί λέγονται αί πρὸς ἀνάμνησιν μεγάλων γεγονότων τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας ὀρισθεῖσαι· καλοῦνται δὲ δεσποτικά μὲν ὄσαι έορτάζονται εἰς τιμὴν τοῦ Σωτῆρος· Θεομητορικά δέ, ὄσαι έορτάζονται εἰς τιμὴν τῆς Θεοτόκου. Πᾶσαι δ' αὗται εἶναι αἱ ἐπισημότεραι καὶ αἱ μεγαλεῖτεραι τῶν έορτῶν. Μετὰ ταύτας έρχονται αἱ εἰς τιμὴν τῶν ἁγίων· τούτων ἐπισημότεραι, ἡ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, ἡ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, ἡ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, Δημητρίου, Νικολάου, ἡ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ἡ ἀποκεφάλις τοῦ Προδρόμου, ἡ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἡ τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ.

Αἱ πολλαὶ δὲ έορταί δὲν πρέπει νὰ γίνωνται εἰς ἡμᾶς ἀφορμὴ ἀργίας, ἥτις εἶναι μήτηρ τῆς κακίας.

§ 146. Τὰς Κυριακὰς λοιπὸν καὶ ἄλλας έορτάς πρέπει ὁ Χριστιανός·

α.) νὰ σχολάζῃ πάσης ἐργασίας·

β.) νὰ συχνάζῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα λάβῃ μέρος εἰς τὴν κοινὴν προσευχὴν καὶ λατρείαν.

γ.) νὰ μελετᾷ τὰς ἁγίας Γραφὰς καὶ ἄλλα Χριστιανικὰ καὶ κοινωφελῆ καὶ ἠθικὰ βιβλία,

δ.) ὅταν δύναται νὰ κάμῃ ἔργα θεάρεστα, ἐλεημοσύνας, νὰ βοηθῇ τοὺς πτωχοὺς· (Α'. πρὸς Κορ. ις' Γ. 2) «ὁ ἐλεῶν πτωχόν, δανεῖζει Θεῶν». (Παροιμ.) καὶ νὰ βοηθῇ εἰς τὴν εὐπρέπειαν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τέλος νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ πάσης κακῆς πράξεως.

§ 147. Δὲν ἐμποδίζονται κατὰ τὰς έορτάς τὰ ἔργα τῆς ἀνάγκης, ἥτοι τὰ γεωργικά, τὰ τῆς οἰκίας, τὰ τῆς φιλανθρωπίας, διότι καὶ ὁ Κύριος πολλὰ θαύματα ἐν ἡμέρᾳ σαββάτῳ ἔκαμε, καὶ εἰς

τοὺς σκανδαλισθέντας εἶπε «ἔξεςτι τοῖς Σάββασι καλῶς ποιεῖν». Ματθ. ιβ'. 12.

§ 148. Εἰς τὴν τετάρτην ἐντολὴν ἀμαρτάνουσιν

α.) Ὅσοι ἀπὸ μεγάλην ἐπιθυμίαν πλοῦτου καὶ περιφρόνησιν ἐργάζονται τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας.

β.) Ὅσοι ἀδιαφόρως δὲν συχνάζουσιν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ παρευρίσκονται ἐν αὐτοῖς κατ'ἔθος μόνον.

γ.) Ὅσοι χωρὶς ἀνάγκην ἐργάζονται.

δ.) Ὅσοι παραδίδονται εἰς ἀπρεπεῖς καὶ ἀσέμνους διασκεδάσεις.

ε.) Ὅσοι ἐκ τῆς περιουσίας των δὲν προσφέρουσιν ἔστω καὶ ἐλάχιστον εἰς πνευματικὰς ἀνάγκας.

§ 149. Ἀποτελέσματα τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης εἶναι

α.) Ἡ ἀκριβὴς ἐκτέλεσις τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.

β.) Ἡ ἐγκάρδιος προσευχὴ καὶ ἡ μετὰ κατανύξεως γενομένη.

γ.) Ἡ δοξολογία τοῦ ἀγίου αὐτοῦ ὀνόματος.

δ.) Ἡ ἐκ βάθους καρδίας εὐχαριστία διὰ τὰς ἀπείρους ἐνεργεσίας αὐτοῦ.

ε.) Ἡ ἐλπίς πρὸς αὐτὸν ὡς δοτῆρα καὶ χορηγὸν πάντων τῶν ἀγαθῶν.

ς.) Ἡ ὑποταγὴ εἰς τὸ θεῖον αὐτοῦ θέλημα.

§ 150. Ἀποτελέσματα τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐσεβείας εἶναι

α.) Ἡ ταπείνωσις ἡμῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

β.) Ἡ μετάνοια εἰς τὰ ἀμαρτήματα ἡμῶν.

γ.) Ἡ ἐγκράτεια ἢ τοὶ ἡ χαλίνωσις τῶν παθῶν.

δ.) Ἡ καταφρόνησις τῶν ἐμποδιζόντων τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς.

ε.) Ἡ κατάπαυσις ἀπὸ παντὸς ἔργου κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἄλλας ἑορτὰς καὶ τὴν κατὰ ταύτας ἀφιέρωσιν ἡμῶν εἰς λατρείαν τοῦ Θεοῦ.

ς.) Ἡ νηστεία κατὰ τὰς τεσσαρακοστὰς καὶ λοιπὰς ἡμέρας.

ζ.) Ἡ προκοπὴ καὶ μόρφωσις ἡμῶν διὰ τὰ γεινωμεν ἐνάρετοι καὶ ἄξιοι πρὸς πραγματοποίησιν καλῶν ἔργων.

## 2) Ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον.

§ 151. Θεμέλιον τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ἦτοι τῶν πρὸς τὸν πλησίον καθηκόντων τοῦ Χριστιανοῦ εἶναι τοῦτο, τὸ ὁποῖον παραγγέλλει ὁ Σωτὴρ «πάντα ὅσα ἂν θέλητε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ποιεῖτε καὶ ὑμεῖς αὐτοῖς ὁμοίως· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται» καὶ «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν».

§ 152. Ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς πρὸς τὸν Θεόν, «ἐάν τις εἴπῃ ὅτι ἀγαπῶ τὸν Θεόν, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῶ, ψεύστης ἐστίν» λέγει ὁ Ἰωάννης (Α΄. β΄. 20).

§ 153. Ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη εἶναι τὸ σύνολον ὅλων τῶν πνευματικῶν τελειοτήτων, καὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, χωρὶς τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, ὅλαι αἱ ἀρεταὶ τοῦ χριστιανοῦ καὶ τὰ χαρίσματα εἶναι ἀνωφελῆ καὶ μάταια. (Α΄ Κορινθ. ιγ΄. 1—3).

§ 154. Τὸ καθῆκον τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ἐπιβάλλει εἰς ἡμᾶς·

α.) Νὰ ἡμεθα ἀγαθοὶ καὶ οἰκτίρμονες πρὸς ὅλους, καθὼς ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος (Ματθ. ε΄. 45), διότι ὅλοι εἴμεθα τέκνα τοῦ αὐτοῦ πατρὸς καὶ ἐπομένως ἀδελφοὶ καὶ εἰς τὴν αὐτὴν κολυμβήθραν ἐβαπτίσθημεν καὶ ὅλοι ἔχομεν διὰ τὰς ἀσθενείας

καὶ τὰς ἐλλείψεις ἀνάγκην βοήθειας ἀμοιβαίας, ἐν ἀνάγκῃ δὲ ὀφείλομεν καὶ τὴν ζωὴν μας ὑπὲρ τοῦ πλησίον νὰ θυσιάσωμεν (Ἰωάν. ιε'. 13).

β'.) Νὰ ἔχωμεν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν (Λουκ. ζ'. 32—35), καὶ νὰ μὴ θέλωμεν νὰ ἐκδικώμεθα αὐτοὺς διὰ τὸ πραχθὲν εἰς ἡμᾶς κακόν, ἀλλὰ νὰ ἀνταποδίδωμεν καλὸν ἀντὶ κακοῦ. Παράδειγμα τούτου ἔδωκεν ὁ Σωτὴρ, ὅστις ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὦν, ἠυχθήθη ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν του «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι».

§ 154. Ἡ πέμπτη ἐντολὴ διδάσκει τὴν ὀφειλομένην τιμὴν εἰς τοὺς γονεῖς καὶ ἀνωτέρους ἡμῶν, δι' ὃ μᾶς παραγγέλλει, ὅτι ὀφείλομεν

α.) Νὰ τιμῶμεν τοὺς γονεῖς ἡμῶν καὶ νὰ τοὺς σεβώμεθα, νὰ δεικνύωμεν δὲ τοῦτο λόγῳ καὶ ἔργῳ παντοῦ καὶ πάντοτε (Σειράχ γ'. 8).

β'.) Νὰ ὑπακούωμεν εἰς τὰς διαταγὰς αὐτῶν καὶ τὰς παραινέσεις, «τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονευσιν ὑμῶν» διότι αὐτοὶ ἀγαπῶντες ἡμᾶς εἰλικρινέστερον παντός ἄλλου καὶ ὠφελιμώτερον μᾶς συμβουλεύουσι πάντοτε διὰ τὸ καλὸν μας.

γ'.) Νὰ βοηθῶμεν καὶ γηροκομῶμεν αὐτούς, διότι αὐτοὶ μᾶς ἐχάρισαν τὴν ζωὴν, μᾶς ἐγέννησαν καὶ ἀνέθρεψαν, μᾶς ἐκπαιδεύουσι, καὶ φροντίζουσι δι' ἡμᾶς, καὶ εἴμεθα χρεοφειλέται εἰς αὐτούς δι' αὐτὰς τὰς εὐεργεσίας. Μετὰ τὸν Θεὸν λοιπὸν ὀφείλομεν νὰ τιμῶμεν καὶ ἀγαπῶμεν τοὺς γονεῖς.

δ'.) Νὰ προσέχωμεν, ὅπως λάβωμεν τὴν εὐλογίαν αὐτῶν, διότι «εὐχαὶ γονέων στηρίζουσι θεμέλια οἴκων», καὶ νὰ φοβώμεθα τὴν κατάραν αὐτῶν, διότι κατάρα γονέων ἐκρίζοι θεμέλια οἴκων.

Ὁ Θεὸς διὰ τὸ πρὸς τοὺς γονεῖς σέβας ἡμῶν, ὑπόσχεται ζωὴν εὐτυχῆ καὶ μακροχρόνιον «ἵνα εὖ σοι γένηται· κτλ.» ἐν ᾧ τάνάπαλιν ἐπιβάλλει θάνατον «ὁ κακολογῶν πατέρα αὐτοῦ ἢ μητέρα αὐτοῦ, τελευτήσῃ θανάτῳ».

Πλείστοι παῖδες ἠτύχησαν λαβόντες τὰς εὐλογίας τῶν γονέων, καὶ τάνάπαλιν ἐδυστύχησαν διὰ κακὴν συμπεριφορὰν ἢ περιφρόνησιν πρὸς αὐτούς.

§ 155. Παράδειγμα τῆς πρὸς τοὺς γονεῖς υἱικῆς ἀγάπης ἔδωκεν ὁ Σωτὴρ πρῶτον ἐν τῷ νοσῶ, ἐνθα παρηκολούθησε τὴν μητέρα του καὶ τὸν Ἰωσήφ καὶ ὑπετάσσετο αὐτοῖς, καὶ μέλλων νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Ἰουδαίους εἶπε «Πάτερ μὴ τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ σὸν γενέσθω», καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὧν, συνέστησε τὴν μητέρα του εἰς τὸν Ἰωάννην, εἰπὼν «γύναι, ἰδοὺ ὁ υἱός σου· ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου».

§ 156. Σημεῖον τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης διακαίως θεωρεῖται ἡ τῶν γονέων, διότι ἂν τις τοὺς γονεῖς του, τοὺς ὁποίους ὀφθαλμοφανῶς βλέπει καθ' ἑκάστην, καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους εὐεργετεῖται, δὲν τιμᾷ, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον ὄχι μόνον δὲν εἶδεν, ἀλλὰ οὐδὲ δύναται νὰ ἴδῃ ποτὲ ἐπὶ τῆς γῆς;

§ 157. Τὰς αὐτὰς τιμὰς πρέπει νὰ ἀποδίδωμεν α.) εἰς τὴν πατρίδα, διότι αὕτη εἶναι ὡς μήτηρ ἡμῶν, καὶ τοὺς νόμους αὐτῆς καὶ νὰ ἡμεθα ἐτοιμοὶ ὄχι μόνον τὴν περιουσίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν νὰ θυσιάσωμεν ὑπὲρ αὐτῆς· οὕτω πράττοντες συντελοῦμεν εἰς τὴν εὐημερίαν, τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς φίλης πατρίδος, τῆς ὁποίας οὐδὲν γλυκύτερον οὐδὲ πολυτιμότερον ἐν τῷ κόσμῳ ἔχομεν.

β.) Εἰς τὸν βασιλέα, διότι ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ εἶναι ἐκ Θεοῦ, καὶ εἶναι ὡς πατὴρ τοῦ ἔθνους καὶ φέρει τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς· «τὸν Θεὸν φοβεῖσθε, τὸν βασιλέα τιμᾶτε» λέγει ὁ Ἀπόστολος Πέτρος (Α΄ Πέτρ. β΄. 17).

γ.) Εἰς τοὺς ἱερεῖς, διότι οὗτοι εἶναι οἱ πνευματικοὶ ἡμῶν πατέρες καὶ οἱ ὑπηρέται τοῦ Θεοῦ καὶ εὐχονται καθ' ἐκάστην ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς ἡμῶν· ὅστις δὲ σέβεται τὸν λειτουργὸν τοῦ Θεοῦ ὑποδεικνύει, ὅτι ἀληθῶς σέβεται τὸν Θεόν· πρέπει δὲ καὶ νὰ τοὺς ἀκούωμεν, διότι εἶπεν ὁ Σωτὴρ πρὸς τοὺς μαθητάς του «ὁ ἀκούων ὑμῶν, ἐμοῦ ἀκούει· καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν, ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με» (Λουκ. ι. 16).

δ.) Τοὺς διδασκάλους ἡμῶν, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ σεβώμεθα καὶ νὰ τιμῶμεν ὡς τοὺς γονεῖς, διότι οὗτοι μᾶς μορφώνουσι τὴν καρδίαν καὶ τὸν νοῦν ἡμῶν καὶ καθ' ἐκάστην μᾶς συμβουλεύουσι καὶ ὁδηγοῦσιν εἰς τὰ καλὰ ἔργα καὶ τὴν ἀρετὴν.

ε.) Εἰς τοὺς κηδεμόνας καὶ εὐεργέτας ἡμῶν, οἵτινες ἀναπληροῦσι τοὺς γονεῖς, δι' ὃ πρέπει νὰ ἡμεθα εὐγνώμονες πρὸς αὐτούς, διότι ἡ ἀχαριστία εἶναι μέγα ἁμάρτημα.

ς.) Εἰς τοὺς γερωντοτέρους καὶ ἀνωτέρους ἡμῶν.

§ 158. Εἰς τὴν πέμπτην ἐντολὴν ἁμαρτάνουσι

α.) Τὰ τέκνα τὰ μὴ τιμῶντα τοὺς γονεῖς αὐτῶν.

β.) Οἱ μὴ ὑπακούοντες εἰς τοὺς κυβερνήτας τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς πολιτείας.

γ.) Οἱ μὴ σεβόμενοι τοὺς εὐεργέτας αὐτῶν.

δ.) Οἱ μὴ σεβόμενοι τοὺς κυρίους αὐτῶν.

§ 159. Ἡ ἕκτη ἐντολή ἀπαγορεύει τὸν φόνον, ἤτοι μᾶς διδάσκει ὅτι πρέπει ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἔχει φόβον Θεοῦ, νὰ μὴ ἀφαιρῇ μὲ κανένα τρόπον τὴν ζωὴν τοῦ πλησίον, διότι εἶναι πλάσμα Θεοῦ. Ὁ φόνος εἶναι μέγιστον ἀμάρτημα καὶ κακούργημα καὶ τιμωρεῖται αὐστηρῶς καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους.

§ 160. Ἀμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην

1) Οἱ φονεῖς (1).

2) Οἱ αὐτόχειρες.

3) Ὅσοι βάλλουσι σκάνδαλα εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

4) Ὅσοι εἰς τὸ δικαστήριον δεν ὁμολογοῦσι τὸν φονέα ἢ τὸν κρύπτουσιν.

5) Ὅσοι δίδουσι τὸ κακὸν παράδειγμα, διότι οὗτοι φονεύουσι τὴν ψυχὴν τοῦ ἄλλου ἠθικῶς.

§ 161. Ἡ ἑβδόμη ἐντολή ἀπαγορεύει τὰς κακὰς ἐπιθυμίας, μᾶς διδάσκει ὅτι πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν προσβολὴν τῆς τιμῆς τοῦ ἄλλου, καὶ μάλιστὰ τῶν συζύγων καὶ πᾶσαν σαρκικὴν ἀσελγείαν.

§ 162. Ἀμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην

α.) Οἱ ἀκόλαστοι, οἱ γαστρίμαργοι, οἱ ἀργοί, οἱ ἄσωτοι, ὡς δίδοντες ἀφορμὴν εἰς σαρκικὰς ἡδονὰς.

β.) Οἱ αἰσχρολόγοι, οἱ πράττοντες οἵανδήποτε ἀσελγείαν.

γ.) Οἱ ἀναγνώσται ἀσέμνων βιβλίων.

δ.) Ὅσοι συχνάζουσιν εἰς κακὰς συναναστροφάς.

§ 163. Ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν τούτων πηγάζει

α.) Ἡ λήθη καὶ ἡ ἀπομάχρυνσις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

---

f (1) Ὁ μαχόμενος ὑπὲρ πατρίδος, βασιλείως καὶ φονεῶν ἐν πολέμῳ τὸν ἐχθρὸν δεν ἀμαρτάνει, διότι ἀφαιρεῖ τὴν ζωὴν του κατὰ καθῆκον, ἵνα σωσῇ τὴν πατρίδα του.

β.) Διαστροφή τῆς θελήσεως καὶ σκοτισμὸς τῆς διανοίας.

γ.) Σπουδαῖαι καὶ ὀδυνηραὶ ἀρρωστίαὶ τοῦ σώματος.

δ.) Καὶ τὸ μέγιστον ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ.

§ 164. Ἡ ὀγδόη ἐντολὴ ἀπαγορεύει τὴν κλοπὴν, ἥτοι μᾶς διδάσκει, ὅτι ὀφείλομεν,

α.) νὰ μὴ ἀφαιρῶμεν τὴν περιουσίαν τοῦ ἄλλου, ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ ἢ διὰ τῆς βίας.

β.) νὰ μὴ κατακρατῶμεν ξένα πράγματα, ἀλλὰ νὰ ἀποδίδωμεν εἰς ἕκαστον ὅ,τι τῷ ἀνήκει.

γ.) καὶ τέλος νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ἀδικίαν.

§ 165. Ἀμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην 1) οἱ κλέπτοντες, ὅπως δῆποτε· 2) οἱ λησταί· 3) οἱ ἱερόσυλοι· 4) οἱ ἄρπαγες· 5) οἱ τοχογλύφοι· 6) οἱ δενδροτόμοι· 7) οἱ ἀδικοὶ δικασταί, ὅταν δὲν δικάζωσι μὲ δικαιοσύνην.

§ 166. Ἡ ἐνάτη ἐντολὴ ἀπαγορεύει τὸ ψεῦδος ἥτοι ἐμποδίζει νὰ ψευδομαρτυρῶμεν πρὸς βλάβην καὶ ἀδικίαν τοῦ πλησίον.

§ 167. Ἀμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην

α.) οἱ λέγοντες ὅπως δῆποτε ψεῦδος, καὶ μάλιστα πρὸς βλάβην τῆς τιμῆς τοῦ ἄλλου, δηλ. οἱ ψευδοκατήγοροι καὶ οἱ συκοφάνται.

β.) οἱ ψευδομάρτυρες, οἵτινες θέλουσι γείνει υἱοὶ τοῦ διαβόλου καὶ υἱοὶ Γεέννης αἰωνίου.

γ.) ὅσοι διασύρουσι τὴν ὑπόληψιν τοῦ ἄλλου.

δ.) οἱ γλευάζοντες καὶ περιπαίζοντές τινα.

§ 168. Ἡ δεκάτη ἐντολὴ εἶναι τελειοτάτη ἐξηγήσεις ὄλων, ἥτοι μᾶς διδάσκει ὅτι πρέπει ὄχι μόνον νὰ μὴ πράττωμεν τὸ κακόν, ἀλλὰ μηδὲ κατὰ

διάνοιαν νὰ ἐπιθυμῶμεν τίποτε ἀπὸ ὅσα ἔχει ὁ πλησίον μας καὶ νὰ μὴ φθονῶμεν τοῦτον διὰ τὴν εὐτυχίαν του, καὶ οὕτως ἀποκλείει τὴν πηγὴν τῆς κακίας. Διότι ἡ ἐπιθυμία τῶν ξένων καὶ ὁ φθόνος γεννᾷ τὸ ψεῦδος, τὸν φόνον, τὴν κλοπὴν καὶ ὅλας τὰς ἁμαρτίας.

§ 169. Ὅστις φυλάττει τὴν ἐντολὴν ταύτην ἐξοφλεῖ τὸ δίκαιον, τὸ ὅποῖον χρεωστεῖ εἰς τὸν πλησίον.

§ 170. Ἀποτελέσματα τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης καὶ καθήκοντα ἐκ ταύτης πηγάζοντα εἶναι ταῦτα.

α) Καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸ σῶμα ταῦτα.

1) Τὸ νὰ τρέφῃ τις τοὺς πεινῶντας, ποτίζει τοὺς διψῶντας καὶ ἐνδύῃ τοὺς γυμνοὺς.

2) Τὸ νὰ ἐπισκέπτηται τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς ἐν φυλακαῖς.

3) Τὸ νὰ περιποιῆται τοὺς ξένους.

β) Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ψυχὴν τὰ ἑξῆς·

1) Τὸ νὰ ἀπομακρύνῃ τις τὸν πλησίον ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.

2) Τὸ νὰ προτρέπῃ πάντας εἰς τὸ καλὸν καὶ διδάσκῃ τοὺς ἀμαθεῖς τὸν νόμον τοῦ Κυρίου.

3) Τὸ νὰ ὑπομένῃ τὰς εἰς αὐτὸν ἀδικίας καὶ νὰ συγχωρῇ τοὺς ἀδικοῦντας αὐτόν.

4) Τὸ νὰ παρακαλῇ τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας πάντων τῶν ἀνθρώπων.

5) Τὸ νὰ τιμᾷ καὶ περιθάλλῃ τοὺς γονεῖς καὶ γεροντοτέρους.

6) Τὸ νὰ σέβηται τοὺς ἱερεῖς, διότι εἶναι ὑπηρέται τοῦ Θεοῦ καὶ εὐχονται καθ' ἑκάστην δι' ἡμᾶς.

Ἐπίλογος.

§ 171. Ὁ σκοπὸς τῶν δέκα ἐντολῶν, καθὼς εἵπομεν, εἶναι·

α.) ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος γίνεται εὐσεβὴς καὶ ὑπήκοος εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, καὶ

β.) ἢ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος δὲν βλάπτει μήτε τὴν τιμὴν, μήτε τὴν ζωὴν, μήτε τὴν περιουσίαν τοῦ πλησίον.

Οὕτω δὲ εἰάν τις ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἡσυχὸς καὶ ἐν εἰρήνῃ, κληρονεῖ καὶ τὴν οὐράνιον βασιλείαν.

ΤΜΗΜΑ Β΄.

ΟΙ ΘΕΙΟΙ ΜΑΚΑΡΙΣΜΟΙ.

§ 172. Οἱ θεῖοι μακαρισμοὶ εἶναι τὸ συμπλήρωμα τῶν δέκα ἐντολῶν καὶ οἱ ὅροι τοῦ χριστιανικοῦ βίου.

§ 173. Τοὺς μακαρισμοὺς ἐδίδαξεν ὁ Σωτὴρ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὄμιλίαν (Ματθ. ἐ. 2)· εἶναι δὲ οἱ ἑξῆς ἑννέα.

α. Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

β. Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.

γ. Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν.

δ. Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες

τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται.  
έ. Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεη-  
θήσονται.

στ'. Μακάριοι οἱ καθαροὶ τὴν καρδίαν, ὅτι  
αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται.

ζ'. Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοὶ, ὅτι αὐτοὶ  
ὀνομασθήσονται υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται.

η'. Μακάριοι οἱ πεδωγμένοι ἕνεκεν δικαιο-  
σύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐ-  
ρανῶν.

θ'. Μακάριοί ἐστε, ὅταν ὀνειδίτωσιν ὑμᾶς  
καὶ διώξωσι, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα  
καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἔμοῦ. Χαί-  
ρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ἡμῶν πο-  
λὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

§ 174. Διὰ τοῦ πρώτου μακαρισμοῦ μᾶς διδά-  
σκει ὁ Σωτὴρ, ὅτι θεωρεῖ μακαρίους καὶ εὐτυχεῖς  
τοὺς ταπεινοὺς τὸ φρόνημα ἢ τοὺς ταπεινόφρονας  
καὶ τοὺς συναισθανομένους τὰς ἁμαρτίας των καὶ  
ζητοῦντας διὰ τὴν ἀσθένειάν των τὸν ἰατρὸν τῶν  
ψυχῶν, διότι αὐτῶν εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ,  
ἦτοι ἡ αἰωνία ζωὴ καὶ μακαριότης.

Ἐκ τούτου γίνεται φανερὸν ὅτι ἡ ὑπερηφάνεια  
εἶναι ἁμαρτία ἐκ τῶν μεγαλειτέρων.

§ 175. Δια τοῦ δευτέρου μακαρίζει ὁ Σωτὴρ  
ἐκείνους, οἵτινες πενθοῦσι, λυποῦνται καὶ κλαίουσι  
διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν· διότι αὐτοὶ θέλουσι πα-  
ρηγορηθῆ, καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

Ὁ Θεὸς μόνον τοὺς ἀμετανοήτους ἀποστρέφε-  
ται, τοὺς δὲ μετανοοῦντας εὐκρινῶς προσκαλεῖ

καὶ παρηγορεῖ εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν αὐτοῦ.

§ 176. Διὰ τοῦ τρίτου μακαρίζει ὁ Σωτὴρ τοὺς πραεῖς, ἡμέρους, μετριοπαθεῖς, μαλακοὺς, ὑπομονητικοὺς καὶ εἰρηνικοὺς, διότι αὐτοὶ θὰ κληρονομήσωσι τὴν γῆν, ἥτοι ἐπειδὴ πάντες θὰ ἀγαπῶσιν αὐτούς, θὰ εἶναι ἡσυχοὶ ἐν ταύτῃ τῇ ζωῇ καὶ κατὰ τὴν ἄλλην θὰ κληρονομήσωσι τὴν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν Οὐρανῶν αἰωνίαν μακαριότητα.

§ 177. Διὰ τοῦ τετάρτου μακαρίζει ὁ Σωτὴρ ἐκείνους, οἵτινες ἀγαπῶσι καὶ ἐπιθυμοῦσι πολὺ τὴν δικαιοσύνην, ἥτοι δὲν ἀδικοῦσι τὸν πλησίον των, τὸν πτωχόν, τὸν ἀδύνατον, τὴν χήραν, τὸν ὀρφανόν. Ἐπομένως μᾶς διδάσκει ὅτι εὐτυχεῖς εἶναι οὐχὶ οἱ ἀδικοῦντες, ἀλλὰ οἱ ἀδικούμενοι καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ λάβωσι τὰ δίκαιά των ὅπως δῆποτε, διότι αὐτοὶ θὰ ἀπολαύσωσιν ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ ἑκατονταπλασίως, ὅσα ἀπώλεσαν ἀπὸ τὴν ἀδικίαν.

§ 178. Διὰ τοῦ πέμπτου διδάσκει ὁ Σωτὴρ, ὅτι μακάριοι εἶναι ὅσοι κάμνουσιν ἐλεημοσύνας καὶ φιλανθρωπικὰ ἔργα, διότι αὐτοὶ θέλουσιν ἐλεηθῆ, ἥτοι διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐλεημοσύνης θὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Ἐλεῆμονες δὲ εἶναι οἱ τρέφοντες πεινῶντας οἱ ποτιζόντες διψῶντας, οἱ ἐνδύοντες γυμνοὺς, οἱ ἐπισκεπτόμενοι καὶ περιποιούμενοι τοὺς ἀσθενεῖς, οἱ βοηθοῦντες τοὺς φυλακισμένους, οἱ φιλοξενοῦντες εἰς τὸν οἶκόν των πτωχοὺς καὶ ξένους, καὶ τέλος, οἱ ὅπως δῆποτε βοηθοῦντες τοὺς ἔχοντας χρεῖαν τούτων.

Ἐλεημοσύνη δὲ εἶναι ἀκόμη καὶ διὰ μεγαλείτερον λόγον καὶ ἡ καλὴ συμβουλή, διότι σώζουσι

τὴν ψυχὴν οἱ συμβουλευόντες τοὺς ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν (1).

Ἐπι καὶ οἱ διδάσκοντες τοὺς ἀμαθεῖς τὸν ἐν Τριάδι Θεόν, οἱ παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν διὰ τὸν πλησίον των, οἱ συγχωροῦντες τοὺς ἀδικούντας αὐτούς, οἱ παρηγοροῦντες τοὺς τεθλιμμένους.

§ 179. Διὰ τοῦ ἔκτου ὁ Σωτὴρ μακαρίζει ἐκείνους, οἵτινες ἔχουσι καθαρὰν καρδίαν ἀπὸ κακοῦς διαλογισμοῦς καὶ ἐπιθυμίας καὶ πράξεις κακὰς, ἐπομένως τοὺς διάγοντας ἐν σωφροσύνῃ καὶ εὐκρινείᾳ, διότι οὗτοι, λέγει, θέλουσιν ἰδεῖ τὸν Θεὸν κατὰ πρόσωπον, ὡς βραβεῖον τῆς καθαριότητος αὐτῶν ταύτης. Τοῦτο δὲ εἶναι ἡ μεγίστη μακαριότης.

§ 180. Ὁ Σωτὴρ διὰ τοῦ ἑβδόμου μακαρίζει ἐκείνους, οἵτινες ζητοῦσι καὶ συντελοῦσι νὰ διασώζωσι τὴν ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, διότι αὗτοι θέλουσιν ὀνομασθῆ υἱοὶ Θεοῦ, διότι ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα τοῦ Θεοῦ τῆς εἰρήνης τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν· λοιπὸν οἱ ζῶντες ἐν εἰρήνῃ καὶ οἱ ἄλλους εἰρηνεύοντες εἶναι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ.

§ 181. Διὰ τοῦ ὀγδόου μακαρίζει ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τοὺς καταδιωκομένους διὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτῶν καὶ ὁμολογοῦντας τὴν πίστιν ἐνώπιον ἄλλων καὶ διὰ ταύτην καταδιωκομένους, διότι αὗτοι θὰ δικαιωθῶσι γενόμενοι μέτοχοι τῆς οὐρανίου βασιλείας.

§ 182. Διὰ τοῦ ἐνάτου ὁ Σωτὴρ μᾶς διδάσκει

(1) «Ἐάν τις πλανηθῇ ἀπὸ τῆς ἀληθείας καὶ ἐπιστρέψῃ εἰς αὐτὸν, γνωσκέτω ὅτι ἐπιστρέψας ἀμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ, σώσει τὴν ψυχὴν ἐκ θανάτου καὶ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν».